

Mihus

Eesti tuleviku heaks

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

NOORSOOTOÖ MUUTUVAS MAAILMAS

SISSEJUHATUS MARIT KANNELMÄE-GEERTS

2

VÄÄRTUSED NOORSOOTOOS Piret Talur

4

VÄÄRTUSED MEIE TARKUS JA SAATUS Hele Riit-Vällik

7

KOMMENTAAR Siiri Liiva

9

ELUSTIILID JA VÄÄRTUSED Airi-Alina Allaste

10

LOLLI LOOMA LUNASTUS Enn Kasak

14

TÄNAPÄEVA TUHKATRIINUD JA TOLSTOID Siret Paju

19

NOORTE MUINASJUTUD

22

VÄÄRTUSTE KOGUMIK JA ÕPITOAD

Marit Valge ja Piret Jeedas

25

„PÜÜAN MÕISTA ENNE KUI
HUKKA MÕISTAN“ Andra Siibak

26

KOOLILÕPETAJAD
VÄÄRTUSTAVAD
ENIM HEA HARIDUSE
OMANDAMIST
Andu Rämmer

28

KOMMENTAAR

Ege Kirik

33

UURIMUSTÖÖ „NOORSOOTOOTAJATE TÖÖTASU TÖÖMOTIVATSIOONI JA TÖÖRAHULOLU TEGURINA“

Annika Rohi

33

No 3

DETSEMBER

2009

Sisse
Zuhatur

Maailma meie ümber muutub, kui me teda puutume. Ja me ise muutume, kui see maailm meisse puutub.

/ Peeter Volkonski

Noorsootöö väärtused ja väärtused noorsootöös on kindlasti pühade ajal hea teema, mille peale mõelda. Võimalik, et ajastus on isegi veidi vale, kuna jõulude ja aastavahetuse ajal mõeldakse sellele teemale nii või teisiti rohkem. Hoopis parem oleks kui väärtuste ja väärtustamisega seotud teemad igapäevaselt meie tööga põimuksid. Siiski, alustame mõttelendu nüüd detsembris, lootusega, et mõned teie poolt allajoonitud või paberile kirjutatud ideed pakuvad ainest ka järgmisel aastal.

Viimasel ajal olen lugenud mitmeid uuringuid, kus selgub, et Eesti noored on oma murede ja rõõmudega väga üksi. Üldiselt väga kurb tõdemus, kuid veelgi enam, kui rääkida väärtuste kujunemisest. Väärtused võivad küll oma olemuselt olla individuaalsed uskumused, kuid nende arendamiseks on vajalik suhtlust ja suhestumist teiste inimestega: perekond, sõbrad, õpetajad, noorsootöötajad jt. Samuti kinnitavad uuringud, et kui noorel toetavaid lähisuhteid ei ole, siis ega väärtuste areng seetõttu seisma jää – ühiskond ja meedia pakuvad piisavalt materjali, mida noored vajadusel maailma mõistmiseks kasutusele saavad võtta. Mõtteaineks pakun professor Margit Sutropi poolt välja toodud Eesti ühiskonnas leiduvate väärtuste murepunktid:

Vähene osalemissoov ja vastutus;

Vähene austus iseenda ja teiste inimeste vastu;

Vähene sallivus erinevuste suhtes.

Noorsootöötajale jääb võimalus otsustada, kas pakuda noore väärtuste kujunemiseks avatud keskkonda või lasta arengul toimuda omasoodu ühiskonna vooludega kaasa minnes. Päris kõrvale ei saa noorsootöö väärtustest aga kuidagi hiilida. Oma töös puutume kokku noortega ja paratamatult käivad noortega kaasas ka nende väärtushinnangud. Need aga ei pruugi olla samad, mis noorsootöötajal ja seal saab alguse mitmeid küsimusi või isegi konflikte. Kuidas toimib noorsootöös väärtuskasvatus? Kas läbi käskude ja keeldude? Kas arutelude või tegevuste kaudu? Kas tegeleme väärtuste kasvatamise, edastamise, kujundamise, hoidmisega või saame luua väärtuste arenguks vaid soodsa keskkonna? Kas on olemas universaalsed väärtused või lähtume seisukohast, mille toob välja käesolevas ajakirjas Hele Riit-Vällik: „Pole olemas õigeid ja valesid väärtuseid. Inimesed on erinevad ja nende väärtused on erinevad”. Need mõtted on kogutud peamiselt riikliku Väärtusprogrammi nõukogu ja ESF programm „Noorsootöö kvaliteedi arendamine” raames toimunud väärtusteemaliselt seminarilt*, kus tõdesin, et üks oluline samm hea noorsootöö suunas on võtta aeg, et mõelda sügavuti enda väärtuste peale.

„Kui Sinu töö räägib enda eest, siis ära vahele sega,“ on lause, mis mulle internetisügavustest vastu vaatas ja ma mõtlesin, et noorsootöö väärtustamisega on üsna sarnased lood. Noorsootöö mõju ja eesmärk peavad olema laiemalt paista kui ainult töö tegijatele ja noortele. Käesoleva aasta 9. oktoobril toimunud Eesti Vabariigi Presidendi Kärjatel, kus oli suureks rõõmuks noor-

tevaldkonnast kohal vähemalt kolm inimest, tabasin ennast mitmel korral mõttelt, et siin võiks noorsootöö nii mõndagi ära teha või sel teemal on noorsootöö juba pikemat aega tegevused käimas. Teemaks, mille üle arutati, oli usaldus ja vastutus majanduses, poliitikas ja nende kahe vahele jäävates valdkondades. Paari sõnaga kokkuvõttes – au oli seal viibida ja veel suurem rõõm oli tõdeda, et noortevaldkonna panus või vähemalt võimalus ühiskonna arengusse panustada on märgatavalt suurem kui paista laseme.

Kahjuks ainult rääkimine noorsootöö väärtustest ja tulemustest ei vii teab kui palju lähemale eesmärgile, et noorsootöö oleks laiemal avalikkuse poolt tunnustatud. Eeskostjaid on vaja, kuid eelkõige on tarvis kvaliteetset noorsootööd, mille tulemused räägivad iseenda eest. Aina rohkem leidub noorsootöötajaid, kes usuvad, et noorsootöö on ühiskonnaga tihedalt seotud ja sellest mõjutatud. Samas on noorsootöös miskit, mida on ühiskonnas laiemalt puudu. Väärtused, millest räägivad noorsootöö dokumendid, tunduvad olema just need, mida Eesti ühiskonnas napib: avatus, sallivus, teineteise-mõistmine, võrdsus, mitmekesisus jne. Kui noorsootöö on ühiskonna muutustega põimunud, siis peaks järelikult toimima ka vastupidine mõjutamine. Kui noorsootöö pakub noortele keskkonda, tegevusi ja avatud diskussiooni eeltoodud väärtustest lähtuvalt, siis on tulemuseks nende väärtuste kandumine ka ühiskonda. Ühiskonna kõikide haavade imerohuks noorsootöö kindlasti ei ole, kuid selle mõju võiks olla tõhusam kui hetkel ja avalikkusele paistab. Noorsootöö, kitsamalt noorsootöös aset leidva mitte-formaalse õppimise väärtustamisest kirjutame kindlasti ühes järgmise aasta numbris pikemalt ja sügavamalt, seniks aga asuge väärtuste teema juurde.

Käesolev MIHUS pakub lugemist nii teooriast, teadusest kui praktikast, nii teadlastelt, praktikutelt kui ka noortelt. Süüvige, mõelge kaasa, kajage tagasisidet ja viige praktikasse. Juhul kui MIHUS teie postkasti ei jõua, kuid soov ajakirja paberikandjal saada on, siis andke kindlasti teada.

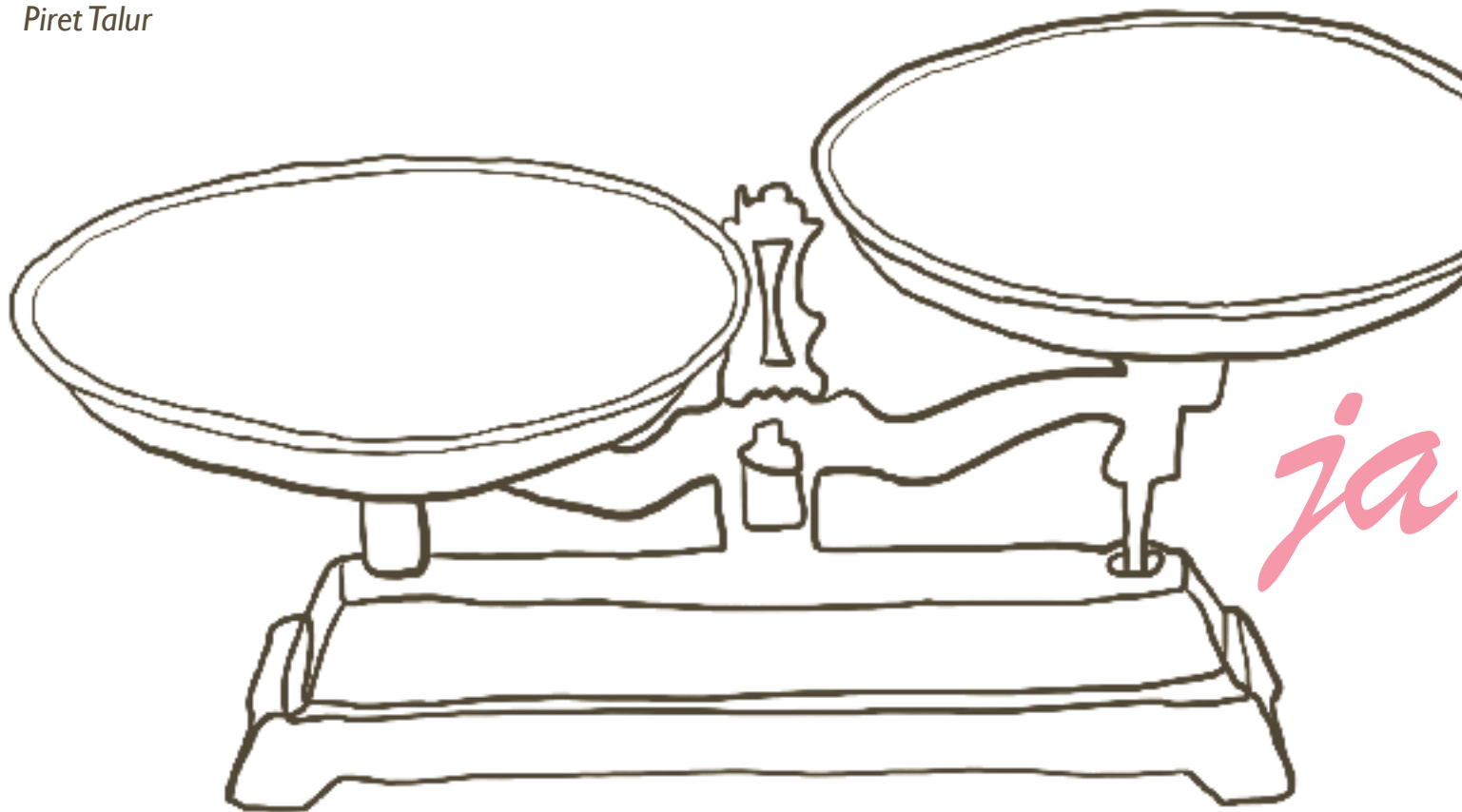
Soovin teile ilusat hubast jõuluaega ja põnevat tegude-rohket uut aastat!

Marit Kannelmäe-Geerts

ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine” õppe-materjalide arendamise koordinaator

Marit.Kannelmae-Geerts@archimedes.ee

Eelmises Mihuses anti ülevaade noorsootöö väärtusest ühiskonnale nii kitsamalt tööturuväljundi kui laiemalt ühiskondliku mõju vaatepunktist. Praeguses essee jätkan neid mõttearendusi pisut teistsuguse vaatenurga alt - teen põgusa katse kirjeldada noorsootöö väärtusmaailma ning asetada see ühiskondlikku ja ajaloolisse konteksti.

Mis on väärtusmaailm?

Millegi väärtustamine tähendab, et sellele omistatakse väärtus, seda soovitakse hoida või saavutada. Igapäevaelus määrab millegi väärtuslikkus meie jaoks selle, kui palju oleme valmis selle jaoks meie käsutuses olevaid vahendeid kasutama. Näiteks kui noorsootööd peetakse väärtuslikuks, siis ollakse selle teostamiseks valmis eraldama raha ja aega.

Üldisemalt vaadates on väärtused nii inimese kui ühiskonna elu põhilised suunajad: soovide objektid, mingid seisundid, tingimused, asjad, mida inimesed igatsevad ja hindavad või kardavad kaotada. Väärtushinnangud peegelduvad inimese tegevuses, kuna nendest lähtudes valib ta käitumisviisi. Enamik väärtuste teoreetikuid leiab, et väärtushinnangud moodustavad omavahel seotud süsteemi. Erinevate inimeste ja organisatsioonide väärtushinnangute süsteeme kokku nimetangi praeguses artiklis väärtusmaailmaks. Usun, et sõna „maailm“ tähendusväli (midagi keerulist, kihilist ja mitmekülget, tasakaalu vajavat ja tasakaalus olevat) sobib hästi kirjeldama seda, kuidas ma noorsootöö kui valdkonna väärtusi tajun.

Muutuvad väärtused, muutub noorsootöö

Seda, et noorsootöö muutub koos ühiskonnaga ning selle väärtustega, võib ilmselt nimetada tavateadmiseks, mis ei vaja erilist tõestamist või järelemõtlemist. Nentigem aga, et noorsootöö sai tekkida üksnes teatud ühiskonnaseisundi, teatud väärtuste baasil.

Võrreldes Euroopa riikide noorsootöö ajalugu on tõdetud, et kuigi rahvusvaheline koostöö riikide tasandil intensiivistus paarkümmend aastat tagasi, on Euroopa riikide noorsootöö arengus juba varem olnud olulisi sarnasusi. Uurides selle otsesemaid ja kaudsemaid

põhjuseid võime noorsootöö valdkonna seest tõsta esile piiriüleste noorteliikumiste (näiteks skaudiorganisatsioon) tekke ning kasvu. Piiriüleled noorteliikumised olid ühelt poolt sarnaste väärtuste ja struktuuride väljakujunemise tõukeks, samas aga said tekkida piisavalt sarnaste põhiseisukohtade baasil ja ühiskondlike olude toel.

Näiteks teisesid arusaamad lapsest ja lapsepõlvest, noorest ja noorusest. Võrreldes viimase sajakonna aasta teatmeteoseid on leitud, et last nähakse kasvatusprotsessis üha enam subjektina, ühiskonnaga koos arenevana, enesekasvatajana. Sellele seisukohale vastandub lapse mõistmine objektina, vähem väärtusliku inimesena. Viimase sajandi jooksul on pedagoogikateaduses süvenenud arusaam, et kasvatamine ei ole mitte drillimine, vaid kasvamise saatmine, kasvamise jaoks tingimuste loomine. On loomulik, et sellise mõtteviisi taustal on formaalharidussüsteem "pehmemaks muutunud" (näiteks nõuab vähem päheõppimist) ja mitteformaalset haridust hakatud sellega üha võrdväärsemalt väärtustama.

Omaette huvitav teema on rollide muutumine perekonnas ja ühiskonnas ning sellega kaasnev varasemate pere- või kogukonna funktsioonide teisenemine ühiskondlikeks ülesanneteks. Osa lapsevanemaid on paarisaja aasta tagusest perekonnasisesest teadmiste-oskuste edasiandmisest näiteks puutöö või muusika vallas rakendunud ühiskondlikuks oskuste edasiandjaks huvi- või ringijuhina; ülejäänud lapsevanemad tegutsevad mõnes oma pädevusvaldkonnas, kus teenitud raha vahetavad lapsele antavate oskuste vastu. Väärtuseks on saanud see, et laps saab parimad oskused meistrilt, mitte et teda õpetavad oma vanemad. Mõne inimese individuaalse väärtussüsteemi kohaselt on see halb areng, kuid enamik võtab seda loomulikuks. Naturaalmajandus on minevik nii leivaküpsetamise kui lastekasvatamise vaatenurgast. (Siiski kanname veel tänagi ühiskondlikus tööjaotuses edasi sugupooltevahelise tööjaotuse mudelit – kasvatamisega ja hoolitsemisega seotud valdkondi tajutakse pea kogu maailmas ikka veel naiselikena, juhtimist ja sõjandust aga mehelikena. Muutused selles mõtteviisis on aeglased, kuid püsivad.)

Noorsootöö väärtusmaailm selle muutumine

Noorsootöö väärtused

Üksteist mõjutavaid väärtussüsteeme on noorsootöö väärtusmaailmas rohkesti: individuaalsed, rahvuskultuuri, organisatsioonide, valdkonna, subkultuuride jne väärtussüsteemid. (Vältisin siinkohal meelega loetelu hierarhilist ülesehitust, sest väärtusmaailm on pigem võrgustik kui püramiid.)

Noorsootöö väärtusmaailma kõrge üldistustasandiga väärtused on kirjas 1948. aastal Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni poolt heaks kiidetud inimõiguste ülddeklaratsioonis ning sellele 1989. aastal järgnenud lapse õiguste konventsioonis. Neis rahvusvaheliselt tunnustatud dokumentides on lahti kirjutatud üldnimelikud väärtused: vabadus, võrdsus, väärikas kohtlemine, rahu, isikupuutumatus jts.

Euroopa Liitu iseloomustavad (või peaksid iseloomustama...?) ühised väärtused, millele on rajatud majanduslik ja poliitiline koostöö. Eesti kuulub ajalooliselt Euroopasse, oleme 2004. aastast ka praeguseks 27 liikmesriigiga Euroopa Liidu liige. Euroopaga seovad meid ka mitmed uued ilmingud nagu sekulaarsus, abielu kui institutsiooni marginaliseerumine ja madal iive. See, mis teeb täna Euroopast Euroopa, pole aga geograafia, ajalugu, keel ega religioon, vaid väärtused, mida Euroopa on otsustanud kanda. Peame Eestis endalt küsima, kas oleme valmis jagama neid kommunaalseid väärtusi, mida uuenenud Euroopa tunnistab: sallivus, solidaarsus, hoolimine ja vastutus.

Noorsootööd kui tegevusvaldkonda iseloomustavad teatud ühised väärtused, mis toetuvad üldnimelikele väärtustele, täpsustavad ja täiendavad neid. Valides noorsootöötaja elukutse või vabatahtliku töö, inimene nõustub või vähemalt peaks nõustuma nende väärtustega. Eestis noorsootöö valdkonnas tegutsejale on noorsootöö väärtusmaailm kirjeldatud põhiliselt kahes dokumendis: noorsootöötaja kutsestandardis ning noorsootöö strateegias 2006-2013. Väärtuste abstraktse võitu maailm väljendub kutsestandardis ja strateegias läbi noorsootöö oluliste põhimõtete ning eetika põhiteeside kirjeldamise.

Noorsootöö põhimõtted:

- Noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, kaasates neid noorsootöö otsuste tegemisse.
- Noorsootöös lähtutakse noorte vajadustest, huvidest ja soovidest.
- Noorsootöö põhineb noorte osalusel ja nende vabal tahtel.
- Noorsootöö põhineb noorte omaalgatusel.
- Noorsootööd läbib nii riigisisene kui ka rahvusvaheline lõimumine.
- Noorsootöös lähtutakse eetilistest kaalutlustest ning võrdse kohtlemise printsiibist.
- Noorsootöötaja lähtub töös noortega sallivuse ja partnerluse põhimõttest.

Väljavõte noorsootöö strateegiast 2006-2013

Noorsootöö väärtusmaailma võib vaadelda ja selle üle arutleda paljudest huvitavatest vaatenurkadest. Toon siinkohal ühe näite: kiriku noorsootöö väärtussüsteem. Minu jaoks on see eriliselt huvitav analüüsiojekt seetõttu, et tänapäevase ilmaliku noorsootöö juured on koolisüsteemi kõrval kahtlemata ka kirikuelus. Praeguses artiklis teemat vaid põgusalt puudutades tõden, et nii ilmalikus kui kiriklikus noorsootöös on olulised märksõnad usaldus, vastutus, koostöö, aktsepteerimine, kuuluvustunne, julgustus, toetus. Arusaam õigest ja valest võib olla ilmselt mitmes aspektis erinev, kuid seisukohad, missugune peaks olema noorsootöö tegemise õhkkond ja noorsootöötaja meelestatatus noorte suhtes, näivad olevat samad. Kuigi kiriku noorsootöö ja selle tegijate põhijooned on Eestis kaardistatud, ei ole väärtuspõhist võrdlust siiani mulle teadaolevalt tehtud. (Selle tõdemuse võib üldistada ka Eesti noorsootöö uurimisele tervikuna – pigem on noorsootööd kirjeldatud ehk antud ülevaade, kuidas asjad on, kui otsitud vastust küsimusele, miks on noorsootöö just selline nagu ta on.)

Noorsootöö kutse-eesitika põhiteesid

- Noorsootöötaja on aus ja avatud noorsootöö eesmärkide ja meetodite osas.
- Noorsootöötaja kohtleb noori võrdselt, suhtub noore arvamustesse ja maailmapilti lugupidamise ja sallivusega.
- Noorsootöötaja lähtub töös noorega võrdväärse partnerluse põhimõttest, noorsootöö ja selle korralduse põhimõtetest.
- Noorsootöötaja on huvitatud noore arvamustest, ideedest, maailmavaatest, s.o. noorest.
- Noorsootöö teostamise keskkond on noore poolt aktsepteeritav ning soodustab mitteformaalset õppimist.
- Noorsootöö teostus ja keskkond on turvaline, kvaliteetne, mitmekesine, uuenduslik, uute (lisa)väärtuste loomisele suunatud.
- Noorsootöö keskkonnas lähtutakse eetika põhiteesidest.

Väljavõte noorsootöö strateegiast 2006-2013

Väärtused Eestis vs väärtused noorsootöös

Eesti Inimarengu Aruanne 2008 tõdeb, et Eestis ja teistes postkommunistlikes maades rõhutatakse nn „ellujäämisega seotud väärtusi“ – vähene usaldus teiste inimeste suhtes; madal tolerantsus; kasiin poliitiline aktiivsus, keskkonnateadlikkus ja isiklik algatus. Skandinaaviamaades ja paljudes teistes Euroopa riikides rõhutavad inimesed eneseväljendusega seotud väärtusi: kõrge usaldus, tolerantsus, poliitiline ja sotsiaalne aktiivsus. Siit tuleneb üks võimalik pingeseisund Eesti noorsootöö väärtusmaastikul: tänapäeva noorsootöö peab esmalooluliseks kodanikuteadlikkuse ja -aktiivsuse kasvatamist, koostööd, võrdsed õigusi, multikultuursust, kuid Eesti ühiskonnas domineerivad alalhoidlikud, individualistlikud ja rahvuslikud väärtused. Sotsiaalse osalusega seotud väärtused on viimasel kümnendil jäänud Eesti elanike seas materiaalsele selgelt alla. Erinevuste sallimine, poliitiliste- ja kodanikuvabaduste rõhutamine, avaliku väljendusvabaduse toetamine ja selles osalemine, inimeste usaldamine ning püüd eneseväljendusele kui väärtused on Eesti inimese jaoks suhteliselt tagasihoidlikud. Võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega jäävad Eestist selles osas tahapoole vaid Läti ja Ungari.

Riigi tasandil on selle vastuolu ületamiseks enam või vähem teadlikult tõstetud esile üks noorsootöö eesmärk-väärtusi – tööturuvalmiduse toetamine. Seda noorsootöö eesmärki ja funktsiooni saab ühiskondliku kasu seisukohast avada mitmeti. Noorsootöö kogemus aitab kaasa individuaalsele toimetulekule tööturul ning arvestades töötamise olulisust kogukonnaliikmele toetab ka sotsiaalset sidusust.

Noorsootöö põhiväärtuste seisukohast näen selle eesmärgiseade puhul probleemina, et noorust ei väärtustata kui iseseisvat, aktiivset eluperioodi (mis on minu arvates olnud üks noorsootöö erisusi võrreldes formaalharidussüsteemiga), vaid seda defineeritakse kui valmistumist täiskasvanueluks. Mulle tundub, et tööturule astumiseks ettevalmistamise eesmärk toetab väärtuste tasandil noore taasmuutumist noorsootöö objektiks selle asemel, et olla noorsootöö subjekt. Seda suhtumist võib pehmedada eesmärgi saavutamiseks valitava

Kasutatud kirjandus

- The history of youth work in Europe and its relevance for youth policy today. Edited by Griet Verschelden, Filip Coussée, Tineke Van de Walle and Howard Williamson. Council of Europe Publishing 2009
- Müürsepp, M. (2005) Lapse tähendus Eesti kultuuris 20. sajandil: kasvatusteadus ja lastekirjandus. Analüütiline ülevaade. Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Sutrop, M. Kas Eesti jagab Euroopa väärtusi? Riigikogu Toimetised nr 11/2005. www.riigikogu.ee/rito/ 12.11.2009
- www.kutsekoda.ee, kutsestandardid 12.11.2009
- www.hm.ee, arengukavad, noortepoliitika 12.11.2009
- Kask, K. (EELK Laste- ja Noorsootöö Ühenduse juhatuse esimees) Tehkem noortetööd koos noortega. Eesti Kirik 07.11.2007 www.eestikirik.ee/node/3910 12.11.2009
- Paenurm, M. Noorsootöös sõltub palju liidrist. Eesti Kirik 26.01.2007 www.eestikirik.ee/node/2248 12.11.2009
- Kask, S. Noorsootöö ja selle korraldus Eesti kogudustes. Magistritöö. Tallinna Ülikool 2007
- Eesti Inimarengu Aruanne 2008. Eesti Ekspressi Kirjastuse AS ja SA Eesti Koostöökoda 2009. (ptk 3.3. jt)
- Eesti Inimarengu Aruanne 2006. Ühiskondliku Leppe SA 2007. (ptk 2.5.)

metoodika kaudu, kuid ideoloogia seisukohast asi ei muutu – treenides tööturuvalmidust võtame paternalistliku hoiaku, mis vastandub noorte tajumisele enesest ja oma arengust teadliku partnerina.

Tööturukeskne eesmärgiseade on muidugi adekvaatsem ja tulevikku suunatum Eestis viimasel paarikümnel aastal domineerinud arusaamast, et noorsootöö sisustab muidu organiseerimata jäävat aega ja/või ennetab probleemkäitumist. Ometi eelistaksin ise näha selges fookuses kodanikuharidust, aktiivse kodaniku kasvatamist, demokraatlike hoiakute ja käitumismudelite kujundamist. Võimalik, et Eesti noorsootöö avalikkuses ja riigi tasandi juhtide seas mäletatakse veel liiga hästi nõukogudeaegset patriootlikku kasvatust ja kardetakse kodanikukasvatuse sildi all sellesse loosungite maailma tagasi pöörduda. Siiski arvan, et kõrvuti väärtuste muutumisega Eesti ühiskonnas nihkuvad lähikümnenditel julgemalt kodanikuaktiivsuse suunas ka noorsootöö eesmärgid.

Piret Talur

Alates 1997. aastast on tegutsenud noortevaldkonnas erinevatel tasanditel ja ametikohtadel vabatahtlikust riigitasandi ametnikuni. Viimastel aastatel on ta MTÜ Persona konsultandina keskendunud noorsootöö kvaliteedi teemale. Õpib Tartu Ülikooli haridusteaduse doktorantuuris ja töötab TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias.

Väärtused meie tarkus ja saatus

Kõnnin Tartu kesklinnas koos Lille maja noorsootöötajatega. Meile tuleb vastu kamp 21. – 22. aastaseid lohvakates riietes turskeid noormehi. Äkki üks kutt hüüab: „Tere Hele!“
Ta eraldub kambast ja tuleb kallistab mind.
Küsin: „Kuidas sul läheb?“
„Hästi, käisin sõjaväes ja tahan jääda üleajateenijaks ja siis missioonile minna ja kuidas sul?“
„Mul läheb ka hästi. Töötan ikka noortega.“
„Siis on tore! Hoi ennast ja ära üle pinguta!“

Minu töökaaslased on üllatunud ja küsivad, kes see oli. Jah, mul on hea meel alati neid poisse näha, kellele 9 aastat tagasi olin loovtantsuõpetaja ja südant valutasin, et kuidas nad ikka oma õige tee leiavad. See oli põnev aeg töötada Supilinna asotsiaalsest perest pärit lastega, kes olid suunatud lastetuppa sotsiaaltöötaja kaudu ja enamus neist olid poisid. Täpsemalt 10 poissi ja 4 tüdrukut. Neil oli pidev olelusvõitlus, tähelepanu puudus ja nad ei usaldanud üksteist. Minu jaoks on alati tähtis olnud hoolivus, et me hoolime üksteisest ja nüüd kui nad tulevad ja kallistavad mind tänaval, siis ma näen, et nad on minu väärtused üle võtnud.

Usun, et inimese MINA pole sündmus või asi, vaid pigem protsess.

Sa oled see, mis on sinu sügav tungiv soov.
Nagu sinu soov, nii on sinu tahe.
Nagu on sinu tahe, nii on sinu teod.
Nagu on sinu teod, nii on sinu saatus.

lupanišaadid

See on nii ilusasti öeldud, et nagu on sinu teod, nii on ka sinu saatus. Kuid kas vahel pole mitte nii, et on väga raske otsustada, mida nüüd järgmisena teha. Mõnikord on korraga nii palju asju ja sul tuleb otsustada, mis on kõige olulisem. Kusjuures kõige olulisem asi elus on otsustada, mis on kõige olulisem. See on oma prioriteetide selgeks tegemine. Mis on minu jaoks tähtis? Mida ma oluliseks pean ja miks ma seda teen ja mis see mulle annab? Mis mind innustab? Mida ma kõige rohkem naudin nii elus kui töö juures?

Olen kolme tütre ema ja noortekeskuse direktor ja ma olen väga tänulik, et ma olen saanud ja saan noortega töötada. Võibolla mul veab, et mu lastele meeldib minuga koos noortekeskuses olla ja võibolla veab mu lastel, sest meie juures kodus võib koos paljude noortega lauamängude õhtuid pidada ja kooki küpsetada ja teed juua. Võibolla sellepärast, et ma sain kodust kaasa uskumuse, et parem kutsu sõbrad koju kui hulkuge bussijaamas, olge pigem soojas toas kui külmas õues, nii on kõigil parem.

Me kõik saame kodust kaasa uskumused, hoiakud, mis saadavad meid kogu elu ja mida anname edasi oma lastele. Jah, väärtuste kujunemine saab alguse imikueast. Ema ja isa mängivad väga suurt rolli, sest nad väljendavad pidevalt oma väärtusi, rääkides lapsele, mida nad tahavad või ei taha, et laps teeb, ütleb või usub.

Väärtused ongi inimese individuaalsed uskumused sellest, mis on tema jaoks kõige tähtsam, mis on õige, mis vale, mis on hea, mis halb. Hindan ennast ja otsustan, kas käitusin hetkel õigesti, kas kõik õnnestus hästi või oli tegu soovimatu tulemusega just enda väärtuste põhjal.

Noortekeskuses erinevaid sündmusi korraldades, kutsun tihti koosoleku kokku ja ütlen, et vaatame nüüd koos üle, mis on selle sündmuse juures meie eesmärk ja milliseid teadmisi, oskusi ja väärtusi ees ootav sündmus kannab ja mida täpselt soovime.

Teadmised ja oskused, need on ju selged – teadmised, mis avardavad ja laiendavad silmaringi, milliseid teadmisi juurde saad. Oskused,

piltlikult öeldes, et mida kätega ise saad teha ja väärtused on siis see, mida sa tunnetad südamega, et see on õige asi.

Sest jah, me ei pruugi oma väärtusi täpselt teadvustada, aga ometi sunnivad nad meid midagi eelistama, millestki loobuma ja võtma vastu teatud otsuseid. Paljude inimeste jaoks eksisteerivad väärtused alateadvuse tasandil. Mõnikord, kellegagi koos olles võime end tunda väga ebamugavalt, sest tema väärtused erinevad suuresti meie omadest. Väärtused valitsevad kogu meie elustiili. Seda, milliseid riideid kanname, kuhu suunas elus liigume, millist tööd teeme.

Mul on tunne, et meie, kes me teeme noorsootööd, kanname endas ühesugusid väärtusi. Kuid millised need täpselt on? Kas või kolm kõige olulisemat?

Kõige tähtsam ongi meie ühine arusaam, meie maailmavaade, et me teame millist väärtust meie noorsootöötajad koos loome. Millest me unistame. Kes me oleme?

Kui meil on ühine arusaam, ühine eesmärk, ühine unistus, siis koos jõuame palju ja hästi.

Julgen seda arvata seetõttu, et sel kevadel Tartu linna noorsootöötajad võtsid end kokku ja jõudsid ühisele arusaamale selles, miks me teeme noorsootööd siin Tartu linnas ja see kõlab järgmiselt:

“Meie aitame noortel üles leida oma anded, end avastada ja oma elu lavastada. Noortekeskus on koht, kus saab juurde teadmisi ja oskusi ning end turvalises kohas proovile panna.”

Mida sina sellest arvad?

Mina arvan, et kui noortekeskuses on noorsootöötaja, kes tunneb, teab, et üle Eesti kõik noorsootöötajad mõtlevad ja unistavad nii siis ühiste väärtushinnangute alusel ja ühise eesmärgi nimel tegutsedes saavutavad ka täiesti tavalised inimesed erilisi tulemusi.

Noorte puhul on loomulikult eeskuju väga oluline. Nimelt milliseid väärtusi see eeskuju kannab, sest oma väärtuste põhjal sõlmib ta noortega kokkuleppeid ja nendega suheldes langetab valikuid. See on ju kõigile teada, et iga klass koolis on klassijuhataja „nägu“. Minu arvates on ka noortekeskuste noored noorsootöötajate „nägu“, sest igapäevane käitumine kannab kokkulepitud väärtusi, see tähendab on eeskujuks.

Töös noortega on tähtis ka järjekindel tegevus ja see, et sa jääd endale kindlaks ja kuulad oma südame häält. Arutlused, diskussioonid, vaba väljenduse võimalus ja kogu toimuva baasiks on väärtused.

Lille maja koduleheküljel seisab, et Lille maja väärtused on loovus, vastutus ja koostöö. Et mis see siis on ja mida see tähendab. Võibolla peegeldub see kõige paremini selles, kui üks minu töökaaslane ütles mulle „Elurõõmu noskari“ üle andes, et sinuga Hele on tore koos töötada – sa ei lükka kunagi ühtegi ideed tagasi, lased katsetada ja pärast õnnestunud sündmust või luhtaläinud katsetust alati küsid, et mida me nüüd sellest õppisime? Oled rõõmsameelne ja ütled, et ei ole läbikukkumist, on ainult tagasiside.

Jah, mulle tõesti meeldivad toredad, lahedad ideed ja ma olen lahenduskeskne ning otsin erinevaid võimalusi, kuidas neid teostada. Samas annan vastutuse idee autorile, et tal oleks võimalus end teostada, kuid ta teab, et olen olemas ja aitan. Mulle meeldib erinevate asutuste ja inimestega koostööd teha, sest ma näen selles suurt energiat. Koos jõuab palju rohkem ja on tore. Lihtsalt hästi oluline on eesmärk selgeks rääkida, et miks ja mida me teeme.

Eesmärgid on inimese selgelt väljendatud väärtused ja me kõik soovime, et püstitatud eesmärk täituks. Eesmärgid saavutatakse siis kui:

1) Ma usun võimesse eesmärk edukalt saavutada: „Ma suudan seda teha.“ Kui on vaja noori innustada, siis vaatan talle silma ja ütlen, et ma tean, sa suudad seda teha. Muidugi, kõige tähtsam on usk endasse, sest enesehinnang loob iseenesest täituvaid ennustusi. Näiteks:

Kui sa ise usud, et sa oled hea projektikirjutaja, siis sa suudad alustada lihtsalt projekti kirjutamist ja sa teed hea projekti ning sa saavutad sellega häid tulemusi.

See on nii, katsetage või vaadake minevikku ja leiage oma elust näiteid.

2) Ma näen erinevaid valikuid: „Ma saan seda teha omal viisil.“ Iga inimene on erinev ja kui tal on võimalus lahendada asju just nii nagu talle sobib ja parem on, siis ta teeb seda hästi, sest kõik inimesed tahavad alati parimat.

3) Ma olen kooskõlas oma väärtustega: „Ma tahan seda teha, sest see on mulle tähtis.“ Kui sa lased inimesel teha seda, mida tema just tähtsaks ja oluliseks peab, siis teeb ta seda suure innuga.

4) Ma naudin ja tunnen lõbu protsessist: „Mulle meeldib seda teha.“

Meil kõigil on üks kõrgeim väärtus, üks, mida me igas situatsioonis – olgu siis oma suhetes või tööl – kõige enam soovime. See võib olla vabadus või armastus või põnevus või turvalisus. Seda nimekirja lugedes võib mõelda – ma tahan neid kõiki! Enamik meist tahab. Ent me anname neile kõigile erineva kaalu. Üks inimene tahab sõprusest saada kindlustunnet, teine armastust, kolmas avatud suhtlemist, neljas toetust.

Pole olemas õigeid ja valesid väärtusi. Inimesed on erinevad ja nende väärtused on erinevad.

On tähtis avastada, mis paneb inimest tundma ennast väärtuslikuna, enesekindlana ja õnnelikuna, just sellisena nagu ta on. Kas olete tähele pannud, et kuidas kohtlen iseennast, nii kohtlevad mind ka teised? Tuleb olla enda vastu aus selles, kes ma olen ja mida ma tegelikult tahan.

Kõik võimsad võidud ja saavutused elus saadakse selle arvel, et inimene pühendab peamise aja oma annetele. Sellega kaasnevad positiivsed tunded, elu tundub väärtuslik. Keskendu oma loomulikule talendile! /J. Canfield (The power of focus)

Enamik inimesi on täielikult teadmatutes iseenda ja oma lähedaste väärtushierarhiast.

Kui me ei mõista väärtuste tähtsust, siis võib meil tekkida raskusi teise inimese põhilistest käitumisviisidest või motiividest aru saamiseks. Kui me kord mõistame teise väärtusi, võime tegelikult ette ennustada, kuidas teine reageerib ükskõik millises olukorras. Iseene väärtushierarhia tundmine annab jõudu juurde igasuguste suhete muutmiseks või konflikti tekitava sisemise kujutluse teisendamiseks.

Selleks, et aru saada oma väärtushierarhiast, tuleb need kõigepealt kindlaks teha.

Siin on üks harjutus, mille õppisin selgeks NLP Instituudis käies ja tahan seda jagada ka teiega. Harjutuse nimi on „Väärtushierarhia täpsustamine“ ja seda tehakse kahekesi. See tähendab, et leia endale kaaslane, kes küsib järgmisi küsimusi ja kirjutab vastused paberile.

- Vali üks oma eluvaldkond, mille väärtushierarhiat soovid täpsustada (näiteks töö).
- Küsi: mis on sulle selles eluvaldkonnas kõige tähtsam?
- Küsi: mida veel olulisemat see sulle annab? Jätka selle küsimuse esitamist seni, kuni leiad talle vastuseid.
- Võta leitud väärtuste nimekiri ja hakka nimekirjas olevaid väärtusi omavahel võrdlema. Küsi: kumb on sulle olulisem? Võrdle kõiki nimekirjas olevaid väärtusi ja pane nad tähtsuse järjekorda.
 - Kui väärtushierarhia on valmis, siis täpsusta hierarhias olevatest väärtustest kolme esimest. Küsi: mida täpselt see väärtus sinu jaoks tähendab? Kuidas sa tead, et see sul olemas on? Mis paneb sind tundma, et see olemas on? Mis selle väärtuse tekitab?
 - Kui väärtushierarhia kolme esimese väärtuse tähendus on täpsustatud, siis küsi: Mis peaks juhtuma, et neid väärtusi sinu elus rohkem oleks?

Võttes aja, et mõtiskleda, mida soovime, aitab see meil teadlikuks saada oma sügavamatest vajadustest.

Edu ei ole midagi muud kui elamine oma tõe ja enda seatud tingimuste kohaselt. *IR. Sharma*

Lõpetuseks kirjutan read, millega Viive Einfeld lõpetas oma ettekande “Väärtused – põhjus ja tagajärg” 28. augustil Tartus:

See, millele elus keskendud, kasvab;
See, millele mõtled, areneb;
Ning see, millele suunad tähelepanu, otsustab sinu saatuse.

Hele Riit-Vällik

Tartu Lille maja direktor kogetu ja Eesti NLP Instituudis õpitu põhjal

Just väärtused määravad ära selle, kas tegemist on hea noorsootööga või mitte

Mina olen noortevaldkonnas tegutsenud alles paar aastat. Sattusin sinna pooljuhuslikult, kuid juba paari kuuga hindasin sellest tulenevalt ümber kogu oma senise maailmavaate ja tundsin, et see ongi Minu Asi.

Umbes poolteist aastat tagasi kolisin pärast 9 aastast eemalolekut tagasi kodukohta ning viisin ellu noortekeskuse loomise. Kohas, kus noorsootöö oli väga kauge mõiste, tekitas see paljudes vanema põlvkonna inimestes vastakaid reaktsioone. Tekitab siiaamaani. Samas on meil täna tegutsev noortekeskus, mis põhineb kogukonnaliikmete vabatahtlikul tööol.

Minu jaoks on kogu noortekeskuse loomise ja arendamise protsess olnud eesmärgipäraselt väärtustepõhine. Ta kannab endas just neid ideid, mida ma näen, et üks terve kogukond vajab selleks, et olla arenguvõimeline, loov ja algatav. Noortekeskus on loodud koos noortega. Noortekeskuse tegevusi kavandavad ja aitavad teostada noored ise. Reeglid panevad paika noored ise. Lahtiolekuagadel vastutavad lisaks täiskasvanutele ka üle 18-aastased noored. Meil on selline kriitiline mass noori, kuid ka vanemaid inimesi, kes näevad, et seda noortekeskust on siia kogukonda vaja ning et see annab neile võimaluse olla nad ise ja teha teoks oma ideid.

Kodanikualgatus ja -julgeus, ettevõtlikkus, teistega arvestamine, oskus töötada meeskonnas, otsida võimalusi oma ideede teostamiseks, lahendada arusaamatusi konstruktiivselt, teha asjade nimel tööd ja viia nad lõpule - need on need väärtused, millest meie igapäevaselt oma noortekeskuse töös juhindume. Täpselt nagu Hele-Riit Vällik ütleb oma artiklis - kui meil on ühine arusaam, ühine eesmärk, ühine unistus, siis koos jõuame palju ja hästi. Tal on õigus. Meie noortekeskuse arengus on see samuti olnud määrava tähtsusega.

Noor erineb täiskasvanust mitmes mõttes. Ühelt poolt on ta uuendustele ja uutele ideedele märksa avatum. Samas on ta ka täiskasvanust mõjutatavam. Ja just sellepärast ongi oluline, mismoodi, kellega ja kellele Sa noorsootööd teed ning mis väärtusi Sa kogu protsessi jooksul edasi annad. Just väärtused määravad ära selle, kas tegemist on hea noorsootööga, mis aitab noorel kasvada, saada õnnelikuks ja edasipürgivaks ühiskonnaliikmeks, kes oleks võimeline saatma korda Suuri Asju nii iseenda kui teiste jaoks.

Siiri Liiva
Noortevaldkonna arendaja, Puka Avatud Noortekeskus

Elustiilid ja väärtused

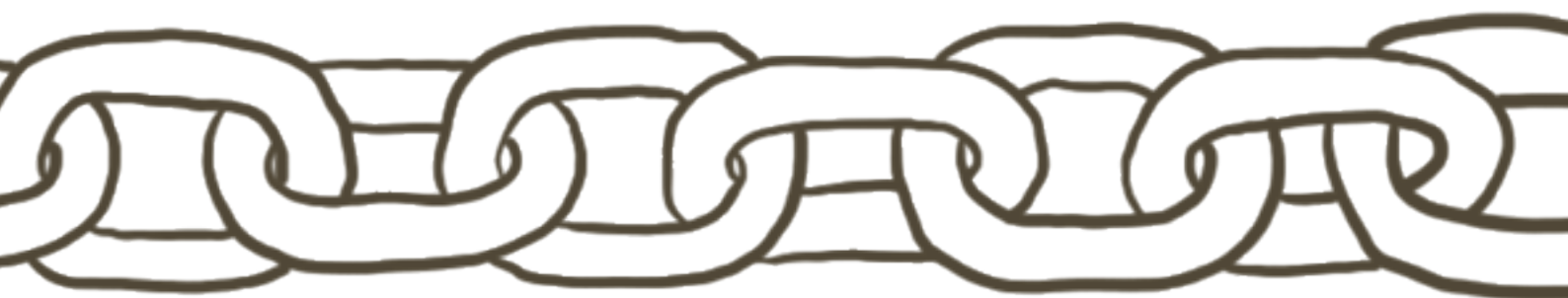
Väärtused on arusaamad heast ja kurjast, millest inimesed juhivad valikute tegemisel ning otsuste langetamisel. Need on pigem ideaalid, mis suunavad inimeste suhtumisi ja käitumist. Ühised väärtused ja normid on vajalikud selleks, et kogukonnad koos püüksid – ilma selleta oleks ühiskondlik elu vaevu mõeldav. Erinevalt normidest, mis reguleerivad käitumist teatud kindlates olukordades, on väärtused niisuguste olukordade ülesed, andes tähenduse inimese käitumisele ja valikutele.

Väärtused nagu ka normid ja erinevad ühiskondlikud rollid, omandatakse sotsialiseerumise käigus, milles valdavalt eristatakse kolme etappi. Esmane sotsialiseerumine leiab aset kodus, kus omandatud väärtused ja maailmanägemus on lapsele ainuõiged – tal puuduvad kogemused või teadmised selles osas, et asjad võiksid mingil muul viisil korraldatud olla. Teise sotsialiseerumise käigus omandab inimene üldisemaid ühiskondlikke reegleid ja hoiakuid, kolmandane sotsialiseerumine kestab elu lõpuni. Inimene omandab üha uusi rolle, kohandub erinevate normidega, muudab oma suhtumisi ning ilmselt ka väärtusi. Väärtuste omandamist käsitledes tasub tähelepanu pöörata valdkonna ühe olulisima teoreetiku Ronald Inglehart'i (1990; 1995) selgitustele, mille kohaselt on väärtuste põhiliseks mõjutajaks inimest lapsepõlves ümbritsev keskkond. Fenomenoloogilise sotsioloogia kohaselt omandab inimene esmase sotsialiseerumise käigus arusaamad 'heast ja kurjast, õigest ja valest', mis on tema jaoks enesestmõistetavad. Et inimese jaoks muutuksid loomulikuks ka teise ja kolmanda sotsialiseerumise käigus omandatud tõesed, millega ta puutub kokku täiskasvanumaks saades ja muude eluvaldkondadega tutvudes, peavad need esmaste väärtustega haakuma (Berger & Luckmann 1966).

Inglehart'i teise olulise väite põhjal väärtustavad inimesed ennekõike seda, mis endal puudu, ja keskenduvad vajadustele, mis endal rahuldumata (Inglehart 1990). Kuni inimesel on probleeme eluspüümisel ja turvalisusega, ei ole eneseteostuse väärtustamine võimalik. Sellest lähtuvalt on Inglehart leidnud, et jõukates kapitalistlikes riikides domineerivad inimeste seas postmaterialistlikud väärtused, vaesemates riikides on inimesed aga materialistlikumad (Inglehart 1990).

Kaasaegses hilismodernses ühiskonnas ei ole inimese saatus enam üheselt määratletud tema sotsiaalmajandusliku tausta ning lapsepõlvest kaasavõetud väärtuste ja normidega – üldise individuaalseerumise ajastul on olulisemal kohal isiklikud valikud. Tänapäeva mitmetahulises ja multikultuurses ühiskonnas puudub sageli ühene arvamus selle osas, mida 'hea elu' endast täpselt kujutab, samuti ei pruugi leida üheseid, enesestmõistetavaid väärtusi. Kaasaegse klassiku Anthony Giddens'i sõnade järgi (1991) ei ole tänapäeval inimestel 'muid valikuid peale valikute tegemise'. Eriti just arenenud ühiskondade inimesed on materiaalsete piirangutega vähem seotud ja otsustavad ise, milliseks kujuneb nende elustiil. Giddens käsitleb elustiili inimeste hoiakute ja käitumismustrite valikutena kõige laiemas mõttes, millega kaasnevad väärtushinnangud. Olulisel kohal on kultuuri tarbimisviisid ja muud ühiskondlikule staatusele suunatud või seda rõhutavad tegevused, sealhulgas igapäevatarbimine, näiteks riietumine ning toitumine. Samas käsitletakse taoliste valikutena ka hoopis laiemat haardega otsuseid, mis mõjutavad inimese elu – näiteks juhtiv kaasaegne perekonnasotsioloog Catherine Hakim (2000) rõhutab, et arenenud riikides kujutavad nii töö, erinevad peremudelid kui ka seksuaalsed rollid endast praegusel ajal eelkõige elustiilivalikuid.

hid tusead

Selles artiklis käsitlen lühidalt Eestis valitsevaid üldisi suundumusi ja esitlen siis näitena kolme eristuvat elustiili ning nendega seonduvaid väärtusi, mis on kujunenud täiesti erinevate tegurite mõjul – üht noorte subkultuuri (täpsemalt hip-hop'i) ja selle avaldumist väikeses Rakvere linnas; pereeluga seoses tehtud valikutest lähtuvat elustiili (noori isasid, kes on oma lastega kodus) ning seltskonda, kelle püüdluseks on kõikehõlmava elustiili loomine ökokülas või -majas.

Väga avaralt üldistades võiks öelda, et Eesti üleminekuühiskonnas on aset leidnud pööre eelmise riigikorra ajal kehtinud varasematelt kollektivistlikelt väärtustelt märksa individualistlikumate väärtuste poole. Seoses majandusliku süsteemi teisenemise ja riigi suhtelise vaesusega on suurt tähtsust omistatud materialistlikele väärtustele. Materialismist ja individualismist tulenevalt on üsna suurt tähelepanu pööratud isiklikule edule. Sellest lähtuvalt väärtustatakse haridust ja karjäärivõimalusi, kuid teisalt ka külluslikku tarbimist.

Viimase kaasnähuna võib esile tuua noorema põlvkonna seas levivat show off-mentaliteeti. Kuivõrd Eestis hõivasisid üleminekuaja võimuvahetusega seoses juhtiva positsiooni suhteliselt noored inimesed, pani see aluse diskursusele, mis seostas noorust ja edu. Sama suhtumine kehtestab siiani noortele kohustuse ühiskonna ootusi iga hinna eest täita ning 'võitjate põlvkonna' eeskujul edukas olla. Edukuse müüdi raamidele vastav silmapaistmine on omaette väärtus. Need, kes pole ehk olnud piisavalt edukad, seda eriti materiaalselt heaolu peegeldava tarbimise seisukohast, üritavad vähemalt väliselt edukatega sarnaneda. Show off tähendabki pannustamist kõige silmatorkavamatesse elustiili osadesse, seda eriti välimuse osas (näiteks kallite firmariiete või prillide kandmine), aga ka avalikku tarbimisse (näiteks kallid kokteilid klubis).

Rakvere räpparid, keda on uurinud Maarja Kobin (Kobin ja Allaste ilmumas), vastandavad end nii etableerunud ühiskonnale kui ka kommertslikule peavoolumuusikale, pidades neid pealiskaudseiks ja silmakirjalikeks, väärtustades ehtsust ja ausust, mis on kesksel kohal nii nende muusikas kui ka elustiilis üldiselt. Peavoolu popmuusika tegeleb nende hinnangul vaid odava kuulsuse otsingutega, mitte tõelise eneseväljendamisega. Ühe artisti sõnade järgi pole popmuusikal muud sisu kui: „Kui ilus oled sina ja mis siis oli meie vahel... Aga miks ei räägita halbadest asjadest nagu näiteks ühiskonnaprobleemid? Sest need lood ei saa lihtsalt populaarseks.“ Räpparite jaoks on kõige olulisem laulda oma kogemustest igapäevaelus ja tuua välja ühiskonna valupunktid; kõige enam väärtustatakse artiste, kes oskavad oma stiili kaudu ühiskonda peavoolu arusaamadest erinevalt kirjeldada: „Tal ongi vajalikud mõtted, et ta näitab sulle, millisena mingit nähtust ühiskonnas võib vaadata. Tõmbab vee peale mingile põhjendamatu ülistatud nähtusele ühiskonnas, näidates seda teisest nurgast.“ Nagu mainitud, on olulised ehtsus, vahetu kogemus ja reaktsioon ümbritsevale – nõnda on nii mõnigi Rakvere räpparite laul seotud nende elukohaga ning kohalikku muusikat nimetatakse tihti ka pätiräpiks, mis on Eesti kontekstis õigem kui gängstaräp, mis seostub ennekõike Ameerika mustade kultuuriga. „Mis gangsta see ikka on. See on tavaline pätikari. See ei tähenda pätti, et mingi tohutu kriminaalsus sellega kaasas käib, vaid lihtsalt et noored inimesed on tänaval, noored pätid. Sellepärast ongi see kasutusele võetud, et kui gängsta-räpp oleks Eestis nagu kohatu ja mitte väga real, siis pätiräpp kõlab nagu omal kohal ja on real.“ Nagu omane räpile selle algusaegadest, 70. aastatest saadik, mil kõnealune muusikastiil Ameerika getodes ilmavalgust nägi, on ka Eestis kesksel kohal ühiskonnakriitika. Suurelt jaolt on tegu just eduühiskonna ironiseerimisega – seda illustreerib lõõvalt ka väljend succiey (mis

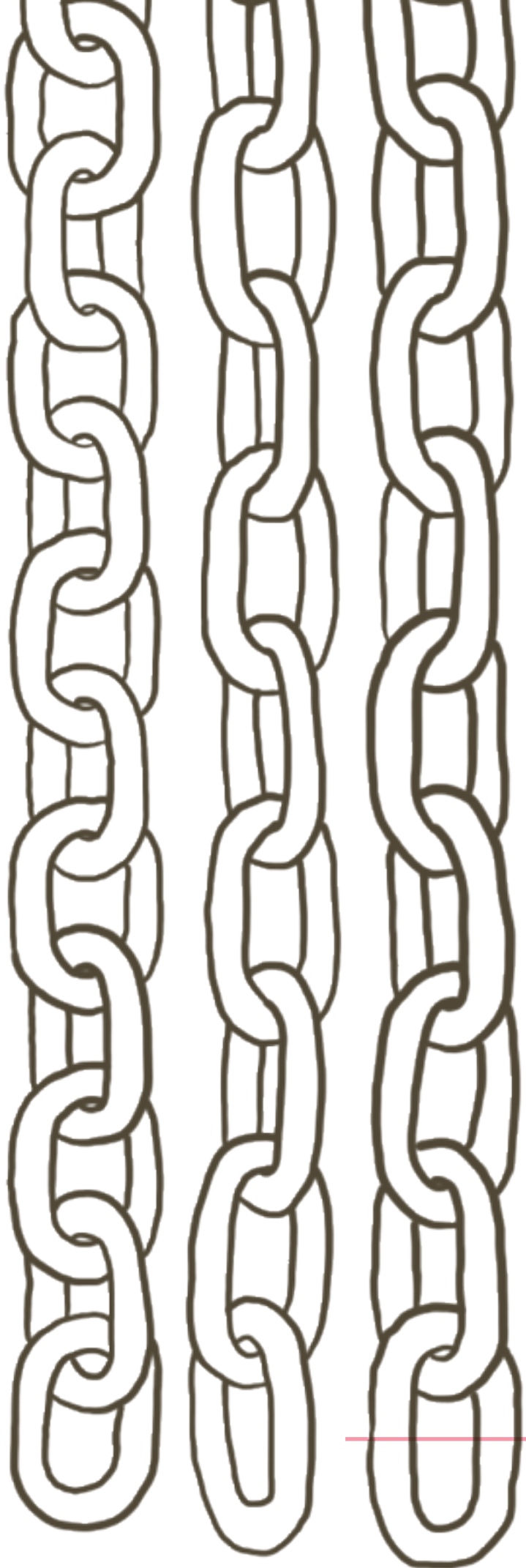
Airi-Alina Allaste

muuseas sisaldub kahe albumi nimes). Sõnadest success ja society koosnev väljend kritiseerib Eesti ühiskonda, kus edu on muutunud peamiseks väärtuseks ning normiks, mida suur osa inimesi vaidlustamata ja alandlikult kui kohustuslikku ettekirjutust täidavad. Rääparid ise üritavad sellele nii oma muusikas kui ka alternatiivses elustiilis (vähemalt osaliselt) selga pöörata.

Kuigi traditsioonilised soorollid ei ole Eestis noorema põlvkonna jaoks vanema põlvkonnaga võrreldes enam nii ainuvõimalikud ja enesestmõistetavad, võib Eestit siiani nimetada patriarhaalseks ühiskonnaks. Naiste puhul väärtustatakse sageli välimust ja panust ema ning abikaasana, meeste puhul aga ambitsioonikust, sõltumatust ja pühendumist tööle ning karjäärile.

Mari-Liis Tomingu (2007) uurimusest ilmneb, et Eestis leidub ka selliseid noori mehi, kes tunnustavad eeltoodud näitajate kõrval pehmemaid väärtusi ja on mingil ajal ise väikelastega koju jäänud. Tegu on pigem meestega, kes oma arusaamades ei olnud kinni traditsioonilistes mehe ja naiste rollides ning väärtustasid emotsionaalset lähedust perekonna ja lastega, mida tavaliselt seostatakse naiste eluvaldkonnaga. Kodused isad hindavad kõrgelt lastega tekkivat emotsionaalset sidet: „Meil ei ole mingit sellist asja, et kui midagi juhtub, siis emme peab tulema. Meie usaldus ja soe suhe on väga tugev, aga see on ikkagi nagu sihukese higiga ehitatud“. Positiivseks peetakse sedagi, et lastega kodusolemine on õpetanud isadele empaatiavõimet, oskust näha enda ümber teisi inimesi ja arvestada teistega – niisugune hoolivus leiab rakendust muudiski elusfäärides. Samas on noortele isadele väga oluline, et nad vastaksid ühiskonna ootustele kõiges, mida meestelt tavaliselt nõutakse. „Mehed võivad enesele lubada lastega kodus olemist seni, kuni nad suudavad teha mingeid asju sealt kõrvalt. Vastasel juhul võib see hakata tekitama emotsionaalseid pingeid – sinult oodatakse tegusid, aga näed, sina lehvitud seal kõrinaid ja käid kelgutamas.“ Keegi küsitletud isadest ei olnud huvitatud 'koduperemehe' rollist põhitegevusena, pidades tähtsaks oma pereeluga seonduvat ühildada ka oma karjääri ja muu eluga.

Nagu eelpool mainitud, on Eestis levinud pigem individualism ja materialism, kuid leidub ka inimesi ning kooskondi, kes soovivad elada teisiti. Mitmel pool maailmas on viimastel aastakümnetel tekkinud uus elustiil – ökokogukonnad. Nagu kirjutab Toomas Trapido, on selle tagamaaks globaalsed protsessid, nagu kliima soojenemine, fossiilenergia kasutamise tipptaseme saavutamise ja muud hävituslikud nähtused, millele teadlikud inimesed otsivad terviklahendusi iseenda elu muutmise kaudu, et maailm oleks tervem. Elustiilide uurimiskeskuse algatatud uuringu esialgsed tulemused viitavad sellele, et inimesed, kes püüdleval Eestis ökokogukondade poole, väärtustavad looduselähedast ja säästlikku eluviisi, et „ökoloogiline jälg, mis inimesest maha jääb, oleks võimalikult väike“, kuid ka kogukondlikku koosolemist, mis sellega kaasneb. Viimased on omavahel seotud – liigne kulutamine ja tarbimine, mis maailma ohustab, käib mitmeski mõttes individualismiga kaasas. Ökokogukonda kuuluvad või pürgivad inimesed ei pea isiklikku autot, pesumasinat ega televiisorit kõige olulisemaks, vaid on nõus neid säästlikkuse huvides teistega jagama. Küsimus ei ole üksnes konkreetses esemetes – nagu väidab üks küsitletu: „Siis tegelikult palju keskkonnakoormusest tuleneb sellest, et inimesed otsivad endale mingisuguseid meelelahutusi kogu-aeg. On igav ja siis on vaja tegevusi ja tarbimist. See on suhteliselt tõestatav, et sellistes kogukondades on inimestel psühholoogilised vajadused rahuldatud, suhtlemises teiste inimestega. On ühised söömajad või mingisugused rituaalid või tegevused. Siis ei ole vaja nii palju asju või nii palju ringi sõita, et oleks lahe. Et kindlasti peaks Tallinnast sõitma Leigo järvemuusikale, et oleks tore. Kogukonnas

elades on seda kõike palju vähem vaja ja see juba vähendab keskkonnakoormust päris palju“. Ökoküla ideaalina nägevat inimesed mõtestavad elukvaliteedina pigem kollektiivset loovust. Väärtustakse inimestevahelist usaldust ja võimalust teistega koos olles isiklikult areneda. „See nõuab otsust, et sa oled valmis muutuma. Baasusaldus on hästi oluline. Mis tähendab seda, et see inimene suudab konfliktit sattudes seda meeles pidada, et tegelikult me oleme üks kogukond ja jagame ühiseid väärtusi. See, et ma praegu siin kellegagi riidlen, et mingisugune konflikt on, ei tähenda nüüd seda, et me nüüd kohe peaksime laiali minema. Tuleb aru saada sellest, et konfliktid ongi selline edasiviiv jõud“. Mainitud elustiili (mille poole Eestis valdavalt alles püüeldakse) korral on tähtis kõrge teadlikkus keskkonnaga seotud nähtustest ning valmisolek eksperimenteerida omaenese eluga globaalsete lahenduste leidmise nimel.

Ehkki väitsin, et Eestis domineerivad materiaalsed väärtused, on ülaltoodud näited pigem sellega vastuolus ning näitena toodud elustiilide ühisosaks võiks pigem nimetada postmaterialistlike väärtusi. Samas on Eesti kontekstis tegu keskmisest mõnevõrra erinevate elustiilidega, mille aluseks on olnud inimeste valik. Ilmselt ei saa öelda, et valiku aluseks oleksid olnud selged eristuvad väärtused. Rääppareid tõmbas hip-hopi juurde alguses siiski suuremalt jaolt muusika ja võiks öelda, et kui oli kogunenud kriitiline hulk seltskonda, siis ühiselt loodi norme ja väärtusi – viimased olid mõjutatud nii rahvusvahelisest hip-hop kultuurist kui ka Rakvere kohalikust kultuurist ja Eesti laiematest mõjudest. Noored isad, kes jäid lastega koju, tegid seda paljuski praktilistel põhjustel, kõige rohkem sellepärast, et aidata oma abikaasat. Muidugi eeldab selline otsus teatud suhtumist – Eestis on kindlasti palju mehi, kellele selline võimalus kunagi pähe ei tuleks. Samas, lapsega kodus olles väärtused teisesid ja muutusid pehmemaks. Võrreldes kahe eelmise elustiiliga iseloomustab ökoküla huvilisi suurem väärtuse põhine teadlik valik. Üldiselt aga võib öelda, et peamiselt kujunevad väärtused koos elustiiliga ning rühma olemasolu korral kinnistuvad koos teistega.

Airi-Alina Allaste

TLÜ sotsioloogia professor, kelle uurimisvaldkonnad on peamiselt noored, subkultuurid ja elustiilid.

Kasutatud kirjandus

- Berger, P. & Luckmann, T. ([1966] 1981) The Social construction of reality. A treatise in the sociology of Knowledge. Harmondsworth: Penguin Books
- Giddens, A. 1991. Modernity and Self Identity. Cambridge: Polity Press.
- Inglehart R. 1990 Culture shift in Advanced Industrial Society Princeton, NJ: Princeton University Press
- Inglehart R. 1995 Value Change in Six Continents Ann Arbor: Univ. Mich Press
- Hakim, C 2000 Work-Lifestyle Choices in the 21st Century: Preference Theory. Oxford: Oxford University Press
- Kobin, M. & Allaste, A.-A. ilmumas. Hip Hop in Rakvere: the Impact of Local in Global Subculture.
- Toming, M.-L 2007 Isarolli muutumine – isa lapsega kodus. Ariadne Lõng ½ 2007 lk.65-76

Artikkel on esmalt avaldatud Tartu Ülikooli eetikakeskuse kogumikus "Mõtestatud Eesti - ühiseid väärtusi hoides" (2008). Algallikas: Sutrop, M.; Pisuke, T. 2008. Mõtestatud Eesti - ühiseid väärtusi hoides. Väljaandja: Tartu Ülikooli eetikakeskus. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.

Lolli looma lunastus

**Ettekanne seminaril
Noorsootöö väärtus &
väärtused noorsootöös
28.08.2009**

Väärtuste kasvatamise kohta on mul vähe midagi praktilist öelda, kuna ma ei suuda hoomata täna levinud kasvatusüsteemi, milles peetakse võimalikuks ilma vähimagi sunduseta õpetada neid, kes tegelikult õppida ei soovi.

Olen valmis meelsasti rääkima, miks on väärtuste kasvatamine üks olulisemaid kasvatustegevusi. Ent nagu alati, tekib küsimus, kas mul on ses asjas öelda midagi, mis võiks arukatele inimestele korda minna ja õigustaks nende raisatud aega.

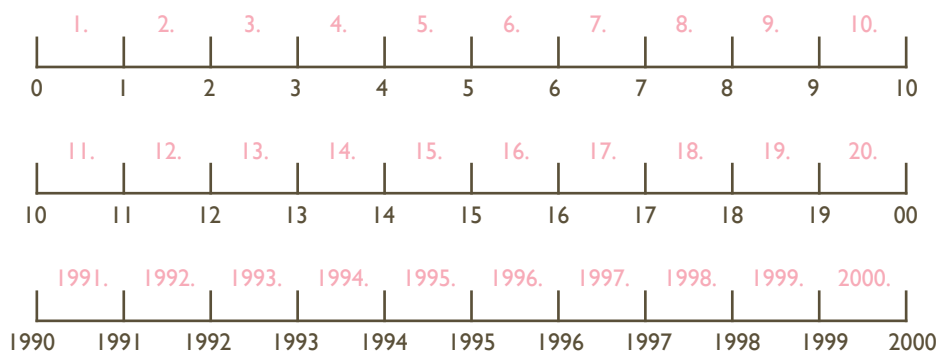
Õnneks on mul tulnud puutuda kokku õigusfilosoofidega, kes on analüüsinud „aruka inimese” mõistet ning jõudnud järeldusele, et selliste isikute klass on tühi, st ei sisalda ühtki liiget.¹ Inimene saab olla arukas vaid mingis kindlas kontekstis ja mingis suhtes. Seega oli mu mure põhjendamatu, kuna mul ei õnnestu siin häirida ainsatki arukat

inimest. Vältimaks kuulajate pahameelt, pean ma muidugi kiiresti möönma, et ma ei pane kahtluse alla kuulajate (ja iseenda) võimalikku arukust mingis kontekstis, ent just selles asi ongi, et väärtustest ja nende kasvatamisest võib rääkida väga erinevas kontekstis ning sellega võivad tegeleda isikud, kes võivad olla arukad vägagi erisugustel viisidel. Siit võib hakata arendama mitut olulist ja põnevat teemat, kuid ma taotleks pigem selliste inimeste tähelepanu, kes on „arukad inimesed” filosoofilises kontekstis; nende tähelepanu, kes tahavad enne mõelda üldiselt ja alles siis konkreetselt, kes tahavad enne mõelda ja alles siis tegutseda.

Ma kahtlustan, et meie kontekstid on väga erinevad ning meil võib tekkida arusaamatusi, mille peamiseks põhjusteks võivad olla uskumuslikud hoiakud ja sisemine tõetunne. Üheskoos eksimine loob illusiooni tõe teadmisest. Tihti esineb olukordi, kus

probleemi polegi, kuid üheskoos arutledes võib selle siiski tekitada. Nii nt tekitati nn millenniumi probleem:

Võib pikalt arutleda selle üle, miks tekkis soovmõtlemine kujutleda teise tuhande viimast aastat – viimast enne kahe tuhande aasta täielikku möödumist ajaarvamise alghetkest – juba järgmise tuhandesse kuuluvaks. Võib rääkida nelja numbri pööripäevast või mõnest muust fenomenist, kuid puht-matemaatiliselt pole siin mingit probleemi, igäüks võis seda ka siis astronoomiliste observatooriumide kodulehtedelt lugeda. Ja probleemi pole näiteks ka palga maksmisel – keegi ei arva kui talle laotakse peo peale kahe tuhandendat krooni, et see kuulub juba kolmandasse tuhandesse. Kuid probleem oli olemas, sellele pühendati palju aega ja jõudu. Võib-olla veelgi paremaid on nn Monty Hall'i probleem, kus inimeste intuiitvne tõetunne ei lange üldjuhul kokku tegelikkusega.²

¹ Vt Tammelo 2006: 353.

² Probleemi kohta saate kõige hõlpsamini teavet, kui lööte selle nimetuse mõnda Interneti otsingumootorisse. Lühidalt seisneb ülesanne valiku tegemises. Sa oled teleshows jõudnud finaali ning sul on võimalus võita eksklusiivne auto. Sinu ees on kolm kinnist ust, ühe taga on auto, kahe ukse taga on kits. Sa valid ukse number üks. Saatejuht avab ukse number kolm, mille taga on kits. Ta teab õiget ust ning avab muidugi kitsega ukse. Ta pakub sulle võimalust muuta ümber oma esialgne valik (esimese ukse asemel teine uks). Kas tasub valikut muuta? Esialgu tundub, et vahetus ei anna midagi, kuid tegelikult tõuseb võiduvõimalus ust vahetades kaks korda. Kes ei usu võib ise mängu järele aimata või proovida Internetis, nt <http://math.ucsd.edu/~crypto/Monty/monty.html>. Tasub vaadata 28.11.2006 üles pandud eestikeelset lehte <http://www.tarkinvestor.ee/artiklid.php?id=8>. Sealsest jututoast on hästi näha, et isegi füüsilise järelekontrollimise võimalus ei veena inimesi, kes tahavad oma tõe kaitsta. Miks peaks vaidlemisega aega raiskama, kui võiks ju järele kontrollida?

Eeltoodud näidetes põhjustas probleeme loogikasarnane arutus; arutusviis, mida võiks nimetada libaloogikaks. Libaloogiline argumentatsioon põhineb arutleja intuiitsel tõetunnusel, kuid seda esitatakse loogilise argumentatsiooni vormis. Libaloogikat kasutatakse sageli tuginedes isiklikele ettekujutustele tõsikäidlatest teadmistest, nt statistikas või loodusteadustes. Libaloogiline argumentatsioon on raskesti rünnatav tema kasutaja intuiitsel tõetunde tõttu. Libaloogik tajub, et tal on õigus ning teised tahavad teda vaid eksitada. Parim viis libaloogikaga võitlemiseks näib olevat arutluste äärmuseni viimine, kuni ilmneb paradoks või ilmne vasturääkivus.

Loogika ei ole imerohi, selle rakendamine pole alati veenvust suurendav asjaolu. Palju paremini ei lõpe arutus, mis on jõhkralt loogiline ehk labaloogiline. Labaloogiline argumentatsioon (kirveloogika) põhineb formaal-loogilisele argumentatsioonile, kuid ei arvesta konteksti ja/või varjatud eeldustega.

Labaloogika vastu argumenteerides on vajalik varjatud eelduste või konteksti väljatoomine. Juba David Hume³ märkas, et meie mõtlemine on usaldavalt kontekstuaalne – sageli me isegi ei kahtlusta konteksti olemasolu. Nt kui keegi metsmees läheb kõrtsi, siis ilmub ta juurde mingi tegelane ja küsib, kas härra soovib seda ja seda. Härra soovib. Seejärel tahab härra lahkuda, kuid talle joostakse järele ja nõutakse raha. Konteksti tundmata on täiesti loomulik vastu väita, et mingist rahast polnud ju juttu, jutt oli üksnes soovide täitmisest. Väga sageli lisame oma mõtetele märkamatuid kon-

tekstuaalseid eeldusi. Sellepärast tundubki võõra päritoluga inimese mõtteviis meile veider ja tihti lausa rumal. Me ei taju, et ta käsitleb nähtu-öeldut hoopis teistsuguses kontekstis.

Varjatud eelduste ja konteksti esile toomine on filosoofide üks tähtsamaid ülesandeid ning kontekstuaalne demagoogia on üks võimsamaid demagoogia vorme, sest väljaöeldu on ju selles korrektne, ebakorrektn osa aga mõeldakse ise juurde.

Libaloogika ja labaloogika ei pruugi olla rumalusest tingitud, need võivad sündida ka üpris mõistlikel asjaoludel. Tavaelus otsustame me vaeginfo tingimustes ja loogiliselt arutlemine pole lihtsalt võimalik. Intuitsioon osutub sageli efektiivsemaks kui loogika. Näiteks kui mulle tuleb tunnelis vastu kamp kalkareid, pean ma kiiresti otsustama oma liikumissuuna ning mul pole võimalik koguda piisavalt andmeid loogiliseks analüüsiks. Monty Halli näide illustreerib kuidas loogika ei taga veenvust, kui arutus on vastuolus intuitsiooniga. Ja teaduse ajalugu näitab, kuidas loogiline tõestamine ei aita meid, kui me ei aima, mida on tarvis tõestada.⁴ Õnneks oleme väärtustest rääkides olukorras, kus aimame, mida tahame saavutada.

On saabunud aeg hakata lahti seletama, mida on silmas peetud ettekande pealkirjaga *Lolli looma lunastus* ning näidata, kuidas see seostub väärtuste kasvatamise teemaga. Selleks tuleb meil käsitleda mõisteid **loll**, **loll loom** ning **lunastus**.

Millal võiks öelda, et keegi on loll?⁵ Olend saab loll olla vähemalt kolmes üksteist mittevälisavas aspektis:

kui ta ise arvab, et ta on loll;
kui teised arvavad, et ta on loll;
kui ta on tegelikult loll.
Ent kes on tegelikult loll?

Tegelikkuse all pean ma silmas reaalselt eksisteerivat maailma ning see mõiste on arusaadav vähemalt Wittgensteini mõttes⁶ – st me oskame mõistet tegelikkus kasutada. Selle mõistega seondub realism ontoloogilises mõttes: seisukoht, mille järgi on olemas subjektidest sõltumatu reaalsus. Ka see, kes ei taju probleemi olemasolu, oskab naiivrealistlikult kasutada mõistet tegelikkus.

³ Vt *A Treatise of Human Nature*, vol III, part II, sec II.

⁴ Vt pikemalt Kasak 1998.

⁵ Vt pikemalt Kasak 2006.

⁶ Vt Wittgenstein 2000: 106.

Tegelik lollus on väljend, mis osutab subjekti teadmiste puudulikkusega seotud reaalsele seisundile aktuaalses maailmas.

Rumaluse entsüklopeedia autor Matthijs van Boxsel on öelnud, et keegi pole piisavalt tark, et mõista oma rumalust.⁷ Ent püüame siiski!

Tegelikult (tõeliselt) **loll** absoluutses mõttes saab olend olla mitmes üksteist mittevälisavas aspektis, nt:

kui ta omab väga vähe või ekslikke (olulisi) teadmisi;

kui ta pole nõus oma (olulistest) teadmistes kahtlema;

kui ta pole võimeline iseseisvalt langetama (õigeid) väärtusotsustusi.

Esimese punkti järgi ilmneb, et iga olend on loll, välja arvatud Absoluut kui kõiketeadja, juhul kui ta ikka olemas on. Inimesel on oma loll-olemist raske taluda ning ta otsib sellest väljapääsu. Üks levinud pääsetee on kuulutada Universumi põhiolemus äärmiselt lihtsaks: nt hakata materialistiks. Selline kujutus lubab inimesel uskuda oma tunnetuslikku kõikvõimsusse ning see muudab materialismi ka emotsionaalselt ligitõmbavaks.⁸

Teine levinud pääsetee on kuulutada Universumi põhiolemus äärmiselt keerukaks ja kummardada mingit Absoluudi vormi, millega osaduses olemine annab inimesele kosmoloogilise tähenduse. Selline kujutus lubab inimesel uskuda oma "tutvustele" heatahtliku Absoluudi juures ning muudab religiooni emotsionaalselt ligitõmbavaks.

Teise punkti järgi jääme lolliks, kui me pole valmis kahtlema, sealhulgas ka eeltoodud pääseteedes. Ma austan sügavalt mõlemat inimliku rumaluse vormi, nii teadust kui religiooni, kuid ei kummarda neid. Ma austan ka neid, kes on kahtluses läinud äärmuseni ning lepivad olema lootusetult lollid.

Kuid nüüd ma langetan väärtusotsustusi ja tahan olla lootusrikas loll. Selleks keskendumine nüüd kolmandale punktile pidades silmas peamiselt eetikat. Sõnastame: **olend on tõeliselt loll kui ta pole võimeline iseseisvalt langetama (õigeid) väärtusotsustusi.**

Näib, et selles mõttes on ainsaks lolliks loomaks inimene, sest (arvatavasti) puudub teistel loomadel eetiliste otsustuste jaoks

tarvilik kontekst. See on muidugi vaieldav seisukoht, ent mind lohutab, et ka van Boxsel on sama meelt.

Jõudsime seisukohale, et **loll loom = inimene.**

Mulle näib, et kaunis lähedasele arvamusel jõudis juba üpris ammu Søren Kierkegaard, kui ta samastas inimeseks olemise (eksistentsi) inimese kannatustega valikute tegemisel; kui ta rõhutas iga otsustamise piina, kus inimene kannatab, sest soovides meeletultlikult sooritada õiget tegu, ta siiski ei tea, mis on õige.⁹

Järgnevalt peaksime käsitlema mõistet **lunastus**, milleks vajame veel üht tähtsat väljendit – **patt.**

Sõna **patt** on praegusaegsel Eestimaal kasutusel peamiselt kahel viisil:

(i) ilmalikult kasutades on patt sõna "pahe" vanamoodne sünonüüm, st et nad mõlemad osutavad samale tähendusale;

(ii) Kristluses väljendab sõna patt olulist põhimõistet, mille käsitlemiseks on teoloogias eraldi distsipliin – harmatoloogia.

Tavakeeles räägitakse patu tegemisest või sellest, et mõni tegu pole patt enamasti just pahe tähenduses. Filosoofias tähistab see voorusest ehk loomutäiusest kõrvalekaldu- mist. Pahe ei pea olema vooruse vastand, see võib olla ka voorusega liialdamine või puudujääk.

Teoloogide arvates seisneb patt inimese tahte vastandamises Jumala tahtele. Patt kui moraalne kurjus tuleneb vabast tahtest ja rumalusest. Patust võib rääkida ainult seal, kus on vaba tahtega olendid. Jumala loodud olendi vabadus tähendab reaalselt valikuvõimalust Jumala tahte ja enda tahte vahel.

Ebatäiusliku olendi tahe on vastuolus Jumala tahtega. Vabadus on patustamise võimetus ja võimatuses saab patu reaalsus.¹⁰

Kuid patu mõistet saab kaunis sarnases tähenduses kasutada ka väljaspool kristlust, võtame mõne lõigu Šantideva Bodhitšarjavarast.

Kuidas ma pääsen sellest, Juhatajad? Ma kardan väga! Ärgu surm tulgu enne, kui ma olen kõigist pattudest lahti!¹¹

Kuidas pääsen ma sellest? Päästke mind peagi! Oodaku surm, kuni ma vabanen kõikidest pattudest!¹²

Edaspidi kasutan patu mõistet pigem sedalaadi võtmes.

⁷ Boxsel 2004: 13.

⁸ Uus 1990: 57.

⁹ Kirkegaard 1998.

¹⁰ Tärk 1995: 92.

¹¹ Šantideva 2008 II 32: 23.

¹² Šantideva 2008 II 33: 24.

Patuga on tegemist siis, kui minu moraalne otsustus on ebaõige. Võtaks selguse mõttes kasutusele libapatu ja labapatu mõiste.

Libapatuks võiksime nimetada näivat pattu; seda, mida üldiselt patuks peetakse, kuid patustaja ise ei taju seda patuna. Traditsioonilises ühiskonnas võiksime usaldada üldist arvamust, kuid see on kahtlane tänapäeval, sest avaliku arvamuse määrab “kurat teab kelle” poolt juhitud meedia.

Labapatuks võiksime nimetada sooritaja jaoks ilmset pattu. Patustaja võiks teha teisiti ning on sellest ka teadlik, kuid patustab ikkagi. Üks eneseõigustuse viis on labapatu libapatuks maskeerimine (kõik teevad nii).

Moraalidilemma on situatsioon, kus subjektile puudub nõ “hea” valik, kus tuleb valida mitme halva vahel ning meil puudub sageli ettekujutus oma teo kaugematest tagajärgedest. Nt päästes näljasurma tuhat inimest, põhjustame me hiljem (pärast paljumeistsüklit) kümnete tuhandete näljasurma.

Tõelise patu all võiksime silmas pidada moraalset väärotsustust, mis on seotud moraalsete dilemmadega. Patustaja loob oma otsustusega tükikese moraalset Universumit. Mulle näib, et midagi taolist pidas silmas Richard Swinburne, kelle arvates on Jumal kutsunud meid kaasloojaks moraalsesse Universumisse.¹³

Lunastamine tähendab luna eest vabaks ostmist. Kristlaste arvates lunastab Jumal patud, juhul kui inimene võtab patulunastuse vastu vaba tahte aktina kuuludes kirikusse. Budistid soovivad vabaneda meeleplekkidest:

Ma ei ole kunagi väiksematki vourust endale sisse harjutanud. Asjata on möödunud see elu, mille olen kuidagi imekombel saanud.¹⁴

Mõlemas näites (kristlus ja budism) peetakse õigeks, et tuleb kasvatada ennast (ja kui suudad, siis ka teisi) langetama õigeid moraalsete otsustusi.

Steven LeBlanc ja Katherine Register on raamatus Lakkamatud taplused veenvalt ümber lükanud müüdi rahumeelsest ja õiglasest metslasest. Faktid näitavad üheselt, et inimkond on alati laristanud kuis jõuab, paljunenud loodusressurssidest hoolimata ning seejärel sõdinud.¹⁵

On väga tõenäoline, et meie praegune “moraalse mugavuse” periood lõpeb peagi

või ongi juba lõppemas. Arvatavasti saame me vähe teha hävingu ärahoidmiseks, kuid me saame aidata noori ette valmistada, et nad selle üle elaks ja edasi liiguks.

Mulle näib, et väärtushinnangute kasvatusel on üheks suureks takistuseks materialistlik maailmakäsitlus.¹⁶ Kui püüda kirjeldada loogiliselt järjekindla materialisti elukreedot, võiks see kõlada umbes nii:

Me oleme lollid, kuid kavalad masinad, meie püüe elut maksimumi võtta on enamasti nurjumisele määratud, meie elu on vaevarikas, lootusetu ja absurdne ning lõpeb paratamatult piinarikka surmaga. Ainus, mida me teha saame, on ikkagi püüda võtta elust kõik, mis võtta annab.

Materialistlikku maailmavaate järgi on inimene mõistusega ühiskondlik loom, kes taotleb mõnu ja püüab vältida valu. Sellest saab teha varjatud järelduse, et võimekas ja edukas inimene võib oma mõnude hulka suurendada teiste arvelt, peasi et ta sellega ühiskonnas vahele ei jää.

Materialism on väga muljetavaldav õpetus, eriti kolmanda isiku vaatepunktist ning kindlasti pole mul võimalik lühikese ettekande jooksul seda põhjalikumalt kiita ega kritiseerida. Ent ma püüaks siiski esile tuua materialistlikust maailmavaatest tulenevaid hoiakuid, mis mulle hästi ei sobi:

Relativism või individualism eetikas: kõik reeglid võivad olla lubatud sõltuvalt asjaoludest või isiku huvidest ja võimalustest.

Skeptitsism või nihilism epistemoloogias: maailma ei ole iialgi võimalik täielikult tunnetada. Seega on materialist loll ilma tarkuse lootuseta ehk siis lootusetult loll.

Irratsionalism ontoloogias:¹⁷ meid huvitavas aspektis tähendab see, et mõtteka elu jaoks peab inimene maailma lisaks postuleerima vaieldavaid, vahel isegi müstilisi lisandusi, nt inimkonna kestmajäämise tähtsustamine vmt.

Kuna mulle ei meeldi materialistlik eetika, siis küsin ma, kas alternatiivsed eetikad on vaid subjektiivse tähtsusega ning arukas ja loogiliselt järjekindel isik peaks materialistliku moraali kõige õigemaks tunnistama? Kas materialistliku eetika aluseks olev materialistlik maailmavaade on piisavalt hästi põhjendatud selleks, et ma peaks materialistliku moraali leppima?

¹³ Swinburne 1996.

¹⁴ Šantideva 2008 VII 36: 83.

¹⁵ LeBlanc, Register 2004.

¹⁶ Materialismi all pean ma silmas uskumust, mille järgi koosneb maailm ainult materiasest ning on põhimõtteliselt seletatav materia, selle omaduste ja liikumise kaudu. Materias mõiste hõlmab siinkohal kõike, mida füüsika on võimeline kirjeldama. Sama vaadet võib nimetada ka füsilismiks. Täpsemalt vt *Unistustõelisest teadusest* (Kasak 2008), milles on materialismi mõistet veelgi laiendatud.

¹⁷ Materialismi irratsionaalsuse kohta puht-ontoloogilises mõttes vt nt Uus 1990. Vabamas vormis olen materialismi kritiseeritud pajatuses (Argo 2009).

Ehkki koolihariduses jäetakse mulje nagu oleks materialism ainuke tõsiseltvõetav maailmavaade, on sellel siiski olemas alternatiivid. Kui jälgida teaduses toimuvat ilma sügava ja siira usuta materialismi, siis ilmneb, et mõlemale küsimusele saab vastata ka eitavalt, olemata samas vähem arukas kui materialist.¹⁸

Selles reaalsuses, kuhu me „oleme paisatud” nagu Heidegger ütles,¹⁹ on võimalik toimida erineva emotsionaalse kvaliteediga. Uskumused, mis toovad meile edu, on kasulikud: on kasulik mitte joosta vastu seina, olgu see siis tegelikult pealegi materiaalne või illusoorne või hoopis programmeeritud sellesse mängu, kus ma osalen. Me peame toimima puuduliku ja väärinfo tingimustes, st lollidena. Meil on kasulik omada teatavaid uskumusi. Toimetuleku mõttes on eriti kasulik uskumus, mis paneb mind uskuma minu enda isiku ja füüsilise keha olemasolus. Sellele on tähelepanu juhtinud nt E. J. Lowe. Uskumused iseenda kohta peavad võib olla just evolutsioonilistel põhjustel olema eriti usaldusväärsed. Ent see ei tähenda, et meil on õigus, ka mitte siis, kui me kooris usume.

Kuna materialistliku maailmavaate alused on vaieldavad, siis ei pea arukas inimene seda jagama ning ta ei pea omaks võtma ka materialistlikku eetikat. Kes ei taha olla lootusetult loll, võib püüda olla lootusrikas loll. Ent milliseid alternatiive võiks me otsida? Mis võiks kindlasti olemas olla ka siis, kui kahelda meie arusaamades mateeria kohta? Võtame näiteks teadaolevatest alternatiividest ühe vanima, budismi. (Ma ei taha siinkohal budismi propageerida, ent see näide meeldib mulle sellest hoolimata, et ma pole budist.)

Budistlikus baastekstis **Seadmuserat-ta käimapanemine** on kirjas, et tõeliselt on olemas kannatus. Sünnimine, vananemine, haigus, surm, kokkupuude ebameeldivaga, eemalolek meeldivast, kui ei saada, mida ihaldatakse, hirm kannatuse ees: mure, kurbus, masendus ja ärevus – kõik see ja veel palju muud on kannatus. Õpetuse põhituumaks on seisukohad:

Olemine on kannatus.

Kannatusel on põhjused: lõbujanu, elujanu ja surmajanu.

Kannatusest saab vabaneda, selleks on janu jäägitu kiretu kadumine, mahajätmine,

vabanemine ja uuesti mitte ihkamine.

Vabanemiseks tuleb valida tee, milleks võib olla kaheksaastmeline tee: õige vaade, õige kavatsus, õige jutt, õige toimimine, õige eluviis, õige püüdlus, õige järelemõtlemine, õige keskendumine.²¹

Need neli õilsat tõde võib kõikides olen-diruumides kehtiva mütoloogia järgi ümber sõnastada, neid saab muuhulgas sobitada ka tänapäevase teaduse nõiasõnadega. Sarnaseid arutelusid leiab teistestki inimkonnale tähtsatest tekstidest.²² Näib, et nüüd saame sõnastada ettekande pealkirjas peitunud küsimuse ja sellele ka vastata.

Küsimus: Mis on lolli looma lunastus?

Vastus võiks olla: Lolli looma lunastus on kannatus.

Maailmas näib olevat nii, et: kauba eest peame maksma rahaga, asjade liigutamise eest energiaga, väärtusliku elu eest pingutusega moraalses Universumis.

Pidevalt võlgu elada ei ole võimalik.

Selles võtmes on võimalik rääkida ka tarkusest: tark on see, kes oskab vähendada teiste olendite ja enda kannatusi.

Alles nüüd saab midagi öelda väärtuste kasvatamise kohta. Arvatavasti on kõige kergem käsitleda labapatte, nende seos kannatusega on ilmne. Nii nagu peab maksma võlga, nii tuleb maksta ka labapattude eest.

Järgnevalt tuleb õppida üle olema labapattudest ja mitte õigustama sellega oma labapatte. Siin on koht, kus saab propageerida noort inimest tegema just seda, mida ta sageli soovib – olla iseseisev ja ise otsustada ning mitte olla selline nagu teised.

Me ei saa lubada noortele, et kui nad valivad tunnustatud trendid, siis kuuluvad nad alati võitjate parteisse. Inimeseks olemine tekib inimeste keskel. Mulle tundub, et sügaval südames leiame targema kohtuniku kui mõistuses. Kui me eksime, siis lunastab meid siiras püüd leida õige otsustus.

Ma kahtlustan, et sellisel otsustustusel võib olla kosmoloogiline kvaliteet, võib-olla loovad inimesed oma väärtusotsustustega tõeliselt olevat tegelikust. Ja see võib olla ainus tegelikkus, mida me tajume, see võib olla meie olemasolu mõte ja eesmärk.

Enn Kasak

Endine astrofüüsik, praegune teadusfilosoof

Kasutatud kirjandus

- Boxsel, Mattias van 2004. The Encyclopedia of Stupidity. – London: Reaktion Books.
- Budismi pühad raamatud I. – Tõlkinud ja kommenteerinud Linnart Mäll. Tartu: Lux Orientis
- Heidegger, Martin 2000 (1927). Being and Time. – Blackwell.
- Hume, David 2003 (1739). A Treatise of Human Nature. – www.davidhume.org/texts.htm
- Kasak, Enn 1998. Loogika ja lõpmatus. – Arutlusi teadusest ja tõest. VI toim., nr 5. Võru, lk 127-134.
- Kasak, Enn 2006. Mis tunne on olla loll? Vikerraar 1-2, lk 112-125.
- Kasak, Enn 2008. Unistus tõelisest teadusest. Studia Philosophica Estonica 1.3. lk 61-80. www.spe.ut.ee/ojs-2.2.2/index.php/spe/article/viewArticle/42
- Kirkegaard, Søren 1998 (1843). Kartus ja värin. Vagabund.
- LeBlanc, Steven A ja Register, Katherine E 2004 (2003). Lakkamatud taplused. Tallinn: Olion.
- Lowe, Jonathan E. 2008 (2000). Sissejuhatus vaimufilosoofiasse. – Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Šantideva 2008. Bodhitšarjavatara. – Budismi pühad raamatud 3. Tõlk. L. Mäll. Tartu: Lux Orientis.
- Swinburne, Richard G 1996. Is There a God? – Oxford University Press.
- Tammeloo, Ilmar 2006 (1971). Õiglus ja hool. – Tartu: Ilmamaa.
- Tärk, Osvald 1995. Jumal. Tallinn: Logos.
- Uus, Undo 1990. Teispool materialismi. Tähetorni kalender 1991. Tallinn: Valgus lk 29-58. www.kirikiri.ee/article.php3?id_article=126
- Wittgenstein, Ludwig 2000 (1989). Tõsiskindlustest. – Tartu: Ilmamaa.

¹⁸ Siin tahaks mainida, et mõned mu kaasvõitlejad teaduspõllul on süüdistanud mind kui endist füüsikut „ära pöördumises”. Ent „ära pöördumine” peaks tähendama usuvahetust. Minu uskumused aga pole muutunud, ma olen maailmavaatelt endiselt füüsikuks jäänud. Kuid ma olen aru saanud, et mu uskumused ei ole põhjendatud paremini kui mõned teised. Mulle näib, et ära pöördumisest rääkijad esindavad ise mingit fanaatilist usku, milles kahtlemine on vähemalt väärtegu.

¹⁹ Heidegger 2000: 177.

²⁰ Vt Lowe 2008: 308.

²¹ Budismi pühad raamatud I 2004: 13-14.

²² Linnart Mäll. Humanistlike baastekstide kontseptsioon – Budismi pühad raamatud I 2004: 213-229

Tänapäeva tuhkatriinud ja Tolstoid

29. oktoobril leidis Euroopa Noorte Eesti Büroos aset loovkirjutamise töötuba, kuhu tulid kohale 12 osalejat vanuses 17.-25. eluaastat. Töötoa eesmärgiks oli leida vastus küsimusele, mida noored väärtustavad, ja mõningaid nendest mõtetest põnevalt loomingulistes tekstidesse kirjutada. Järgnevas artiklis räägingi ülevahtlikult mõtetest, mis töötoas tekkisid ja annan mõningaid juhtnööre, kuidas loovkirjutamist mänguliselt noorsootöös rakendada.

Väärtuste defineerimine

Loovkirjutamise töötoas avaldasid noored lähtuvalt oma arusaamadest ja maailmavaadetest arvamust selle kohta, mida tähendab mõiste 'väärtus'. Jõudsime sellistele järeldustele:

Väärtus on midagi hinnalist ja olulist (mõnede jaoks materiaalselt, teiste jaoks emotsionaalselt või hingeliselt)

Väärtused väljenduvad meie otsustes, tegudes ja suhtumises teistesse inimestesse

Väärtus ja usk on omavahel seotud (ma väärtustan seda, millesse/mida ma usun)

Väärtuslikuks võib miski saada seepärast, et seda on kas väga palju (see on levinud, aktsepteeritud) või väga vähe (väärtuslik, sest seda on raske saada või saavutada)

Inimesel ei pruugi olla samad väärtused ja samas hierarhilises suhtes terve tema elu vältel

Me mõtlesime ka sellest, mida meie arvates tänases Eesti ühiskonnas väärtustatakse. Töötoas osalenud noorte arvates väärtustatakse tänases Eesti ühiskonnas järgnevat:

Aega

Enesekindlust, esinemisoskust, edukust

Lähedasi inimesi (sõpru ja pere)

Kodu (nii kohta, kus on pere, kui ka ruumi, millel võib olla esteetiline või emotsionaalne väärtus)

Mõtlemisoskust – sellega seonduvalt: haritust, haridust, intelligentsust

Turvatumnet

Raha

Tööd

Loodust ja keskkonda

Kultuuri

Rahvuslikku identiteeti

Spetsiifilisemalt tahtsime aga jõuda järeldusele, mida väärtustavad noored ise. Töötoas osalenud noorte arvates väärtustavad nende eakaaslased:

Haridust ja karjääri ning nendest lähtuvat prestiiži
 Suhteid kui inimestevahelisi sidemeid koolis, tööl, eraelus ja nendega seondult kuuluvustunnet
 Kvaliteetaega ja selle sisukat täitmist meelepäraste tegevustega
 Välimust ja muljet; omapära
 Rahvusvahelisust, mitmekesisust, silmaringi avarust. Lisaks ka valikuvabadust ja avatust uuele
 Hinnanguid ja kiitust

Muinasjutud

Muinasjutt on üks vanemaid jutuvestmismisvorme ja kirjanduslikke žanre. Muinasjutte kirjutades saab autor endale lubada suuremat loomingulist vabadust kui realistlike või analüütiliste žanrite puhul – lubatud on liialdused, paisutused, realistliku loogika puudumine (see on võlumaailm!) ja tõeliselt värvikad tegelased. Struktuuriliselt on muinasjutukirjutajal käes suur vabadus, sest ta võib kirjutada kas väga lihtsast skeemist lähtudes või luua põhjaliku ning kompleksse väljamõeldud maailma.

Sageli on muinasjutt peategelane, kes võtab loo vältel ette teekonna kas mingi eseme, väärtuse või olulise inimese poole. Ta läheb midagi saavutama. Teekonnal puutub ta kokku erinevate takistustega. Kõigis oma valikutest lähtub peategelane oma väärtustest – sageli tuleb tal otsustada, kas lüüa kampa heade või halbade tegelastega. Igal teekäänakul peab tegelane otsustama, mis tema jaoks tegelikult väärtuslik on ja lähtuvalt sellest tegutsema.

Kuna väärtused on muinasjuttudes nii olulisel kohal, siis kirjutasi-me meie oma töötoas muinasjutte lähtuvalt tänapäevastest väärtustest. Noored leidsid mitmeid põnevaid lahendusi sellele ülesandele:

sündis muinasjutte realistlike ja väljamõeldud tegelastega, mõned lood leidsid aset tänapäevamaailmas, teised jällegi väljamõeldud ajas-tul, leidis looma- ja kosmosemuinasjutte ja palju muud. Teematikaid oli samuti seinast sein – leidis romantilisi printsessimuinasjutte, avastusretki iseenda sisse ja isegi muinasjutulist poliitilist satiiri.

Loovkirjutamine noorsootöös

Väikeste laste töö on mäng ja neil on iga päev võimalus mõelda välja uusi tegelasi, lugusid ja põnevaid maailmu. Suuremaks saades tuleb neil olla asjalikum ja maailma asjadest paremini aru saada. Tänu analüütilisele mõtlemisele saab võimalikuks maailma abstraherimine ja siis ei pea enam mänguvahendina kasutama füüsilisi objekte, vaid saab võimalikuks ka kirjutamine.

Loovkirjutamine on mäng, mis annab piisavalt laia raamistikku nii rõõmsate kui kurbade teemade käsitlemiseks. Sellist väljendusvormi saab kasutada rääkimaks kõiksugustest tunnetest vabas raamistikus. Kindlasti ei tasu noortega töötavatel inimestel murda liialt pead selle kohta, mis loos on 'päris' ja mis väljamõeldis. Tekste analüüsides saab arutleda tegelaste käitumise ja loo kulgemise kohta mitteisiku-liselt. Lugusid analüüsides on võimalik see, et noorsootöötaja ei pea andma nõu noorele, vaid selle väljamõeldud tegelasele – kas tegelane käitub ratsionaalselt? Kas tema hirmud on põhjendatud? Kas ta oleks pidanud mingis situatsioonis teisiti käituma? Ja noor omakorda saab sellest vestlusest võtta arvesse just selle, mis tema jaoks oluline on ja ülejäänud kirjutada oma tegelase arvele.

Mõned ideed harjutusteks

Loovkirjutamise juhendamise olulisim aspekt on anda efektiivne impulss. Impulsiks võib olla vestlus (nagu ülalkirjeldatud töötoas, kus teemaks olid tänapäeva väärtused). Vestluse tulemuste põhjal saab anda osalejatele ülesande kirjutada tekst. Võib anda ette konkreetse žanri (nt muinasjutt), võib anda ka muid parameetreid: tegelaste arv; teksti pikkus; konkreetne keskkond, kus tegevus aset leiab, vmt.

Helilised, visuaalsed ja tekstilised materjalid on samuti impulsi andmiseks väga head. Ülesanne võibki seisneda selles, et juhendaja paneb mängima mingi instrumentaaloo ja osalejad peavad sellest saadavatest mõtetest ja tunnetest lähtuvalt vabas vormis kirjutama. Sama saab teha pildi või tekstiga – juhendaja annab osalejatele mingi pildi, kust on näha mingeid inimesi ja keskkonda, või teksti (nt luuletuse) ja osalejad peavad sellest lähtuvalt kirjutama. Tekst võib olla ükskõik milline sõnadekombinatsioon: lühike proosalõik, dialoog näidendist, koogiretsept, reklaam, suvaliste ajalehest lõigatud sõnade jada, tootepakend või kuulutus.

Alati on ka hea, kui osalejatele anda konkreetne aeg, kui kaua neil on kirjutamiseks aega. Lühemate ülesannete puhul võib see olla 5-20 min, põhjalikumate ülesannete puhul isegi 1 tund.

Kirjutamisülesandele võiks järgneda võimalus oma teksti ette lugeda. Võib juhtuda, et alguses ei taha keegi lugeda. Kõik on veidi häbelikud ega taha saada esmast tähelepanu. Sel juhul tuleb neid julgustada ja küll mõne aja pärast keegi oma mõtteid avaldab. Lugeja julgust tuleks premeerida sellega, et paluda teistel grupi osalejatel tagasisidet anda – mis tekitas huvi, mis meeldis, millest aru ei saanud, kuhu see lugu edasi võiks minna. Tähelepanu tuleks pöörata nii positiivsele kui konstruktiivsele tagasisidele, sest see on realistlikum kuulajate suhtes (alati on ju midagi, mis ei tööta) ja kasulikum kirjutaja suhtes (ta saab teada, millele võibolla edaspidi tähelepanu pöörata). Muidugi tuleb arvestada, milline on usalduse tase grupis ja konstruktiivse tagasiside andmist ei tohiks kunagi võtta kui võimalust kellelegi halvasti öelda. Tagasiside andmist tuleb üldjuhul juhendajal alguses suunata, hiljem hakkab see ise edenema.

Alati oleks hea, kui ettelugejaid oleks vähemalt kolmandik või pool grupist. See tekitab grupisiseselt kindlustunnet ja enamates osalejates tahet ette lugeda ning tagasisidet saada. Samas ei tohiks kedagi kunagi sundida oma loetut ette kandma, kuna mõni osaleja võibolla kirjutab midagi sügavalt isiklikku, mõni osaleja jällegi tunneb, et ta pole veel valmis oma mõtteid jagama. Parim, mida juhendaja teha saab, ongi osalejaid avameelselt julgustada. Ja kui tõepoolest ongi olukord, kus keegi ei taha oma kirjutatut teistega jagada, siis ei peaks sellestki heituma (kuigi minu juhendamiskogemuses pole ette tulnud ühtegi töötuba, kus mitte keegi grupist ette ei loeks).

Ehk siis – töötades loovkirjutamisülesannetega grupis tulekski läbida järgmised sammud:

Anda impulss (näiteks arutelust, muusikast, pildist, filmijupist, tekstist)

Anda aega kirjutamiseks

Võimaldada kirjutatu ettelugemist ja sellele tagasiside andmist
Kusjuures kõik sammud on võrdset tähtsust!

Mis lugudest edasi saab?

Mõnel noorel võib pärast lühemat kirjutamisharjutust või –töötuba tekkida tahtmine kirjutamisega põhjalikumalt tegeleda. Lihtne moodus oma tekstide avaldamiseks on internetis, mitmetel noortel on oma ajaveeb, on olemas erinevaid kirjutamiskommuune, kus saab avaldada oma teoseid pärisnime või pseudonüümi alt. Üks aktiivse tegevusega keskkond on Poogen (www.poogen.ee), kuhu end registreerida on väga kerge.

Lisaks on noorte kirjandusajakiri Värskes Rõhk, mille numbrid ilmuvad trükis kord kvartalis. Värskes Rõhk ootab alati uusi tegijaid, kirjutajaid, isiksusi. Internetis on nende aadress www.va.ee.

Särtsaka sisuga on ka rühmituse Vaatevinkel tegevus, kus toimuvad kirjandusõhtud ja mille raames on noortel võimalik endal kirjandusega seonduvaid üritusi korraldada, vt. vaatevinkel.wordpress.com.

Näidendite kirjutamisest huvitatutel tasub kindlasti võtta ühendust Drakadeemiaga, mida korraldab mina ise.

Kokkuvõtteks

Kõigi inimeste sees on peidus väga põnevaid lugusid. Kui neid vahel ühisel ruumis kirja pannakse, võib tulemuseks olla ootamatult naljakaid, sügavaid ja emotsioonirikkeid hetki. Lugude kirjutamine on individuaalne tegevus, aga kui selle vilju ühisel ruumi paisata, siis on peagi tulemuseks see, et eraldiseisvatest grupi liikmetest saab ühtne ning avatud grupp.

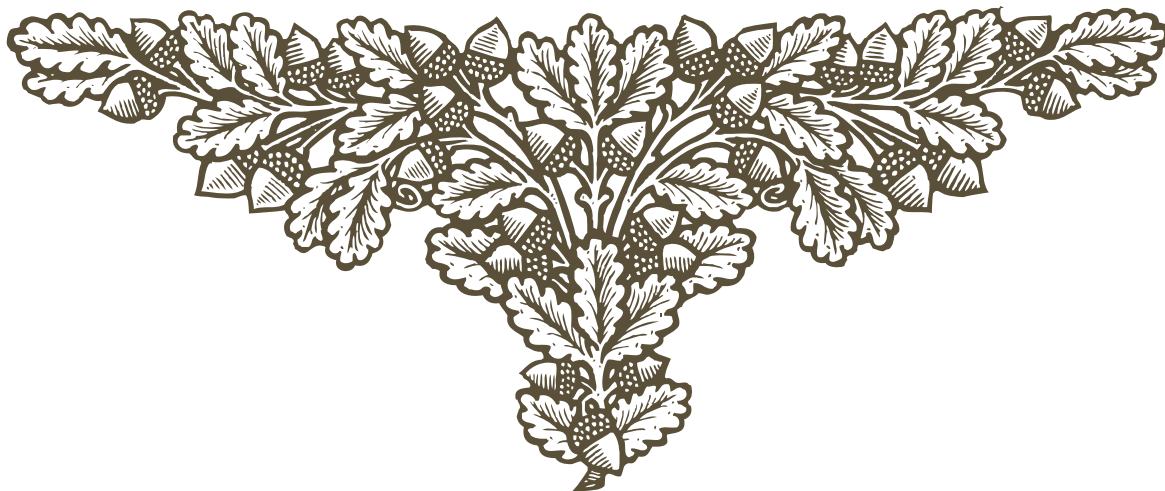
Soovin kõigile palju inspiratsiooni ja kaunite talvemuinasjuttude realiseerumist!

Siret Paju

Siret õppis lavastajaks ja dramaturgiks Londoni teatriakadeemias *The Central School of Speech and Drama*. Praegu juhendab näidendikirjutamiskursusi Drakadeemias, õpetab loovkirjutamist *Loovlaboris*, on lavastaja ja tantsudramaturg.

Varasemalt on erinevad kunsti- ja teatriprojektid on viinud teda Šotimaale, Saksamaale, Hollandisse ja Poola. Tema viimane lavastajatöö oli „Ei teki ega kao“ (*Kärkla elektrijaamas*, 2009), lisaks „Faasid“ (*Fine 5*, tantsudramaturg, Eesti teatri aastaauhind 2008) ja *Von Krahli Akadeemia* „Kas on elu pärast kapitalismi?“ (*trupi liige*, 2008).

Soovila printsess

Elas kord üks printsess, ühes pisikeses kohas nimega Soovila. Soovila oli eriskummaline paik, kus oma soovidega tuli kangesti ettevaatlik olla, kuna need kippusid seal pahatihti täide minema. Seega olid Soovilas sisse seatud kindlad reeglid, mida võis soovida ja mida mitte ning nendest üle astumine oli rangelt keelatud. Pruukis vaid soovida midagi keelatud, kui reeglite rikkuja haihtus Soovilast kõuekärgatuste saatel. Soovilas ei sadanud kunagi lumehelbeid taevast alla ega kõrvetanud kuum päike nahka šokolaadipruuniks, kuna palju mugavam oli ju elu kosutava õrna tuulepuhangu ja vahelduva pilvisusega. Kõik peod said Soovilas peetud enim päikeseloojangut, kuna polnud vähimatki vajadust otsida öö kaitsvat varju ning armastusega olid Soovilas hoopistükkis kummalised lood. Piisas vaid ühest soovist, kui märkamatu lummas side oli kahe inimese vahele tekkinud. Võiks öelda, et Soovilas valitses tõeline „naiste valik“ – tütarlastel jooksis armastus silme eest läbi juba siis kui poisid veel ümber koolimaja sõda mängisid.

Ka meie printsess oli jõudnud meheleminekuikka. Printsess oli imeilus, kuid seda olid kõik tüdrukud Soovilas, sest loomulikud olid ka teised isad ja emad soovinud endale kauneid ja armsaid tütreid. Printsess tahtis kogu maailmale näidata, et tema oli ikkagi printsess ja et temas oli peidus midagi muud, midagi hoopis teistsugust. Seega soovis printsess, kelle õlul lasus kohustus endale välja valida prints ja temaga elu lõpuni koos elada, erilist noormeest, kes ei oleks lihtsalt julge, tore ja vapper nagu seda olid kõik teised Soovila poisid.

Kumu erilise noormehe otsingust levis üle kogu Soovila. Määratud päeval olid kuningalossi ette kogunenud kolm kandidaati, kes kõik tahtsid kanda printsi austusväärsset tiitlit.

Printsess, kelle õlul lasus kohustus teha valik, oli aga välja mõelnud katsumuse, mille abil see ainus ja õige välja sõeluda. Ta palus noormeestel ennast üllatada. Tegemist oli tõepoolest hirmraske ülesandega, sest viimane üllatus Soovila ajaloo oli toimunud nii 100 aastat tagasi ja neid, kes seda oma silmaga olid näinud, oli tänaseks veel õige vähe järgi jäänud.

Esimene noormees oli tuntud väga tubli sportlasena, kelle võimel ei tundunud olevat otsa ega äärt ning kelle jõuliste sõrmede all varisesid põrmu kõik Soovila rekordid. Spordipoiss ajas oma musklid punni ning astus otsustaval sammul vana kivi juurde, mis oli seisnud kuningalossi värava kõrval juba aegade algusest peale ning kõik katsed seda sealt ära liigutada olid seni luhtunud. Kivi oli justkui kasvanud maapõuega ühte. Spordipoiss punnitas nii, et traksid rebenesid ja oh näe imet – kivi liikuski paigast, küll vaid nii poole sentimeetri võrra. Tegu kutsus üles õukonna aplausilaine, kuid ainus, kes käsi kokku ei löönud, oli meie printsess.

Teine noormees oli hinnatud sulesepp, ta oli kirjutanud ümber juba pooled Soovila raamatukogudest ja tõenäoliselt kirjutab ümber ka ülejäänud pooled. Poisil oli kaasas imekaunis poeem, milles ta ülistas printsessi ilu. Sõnad jooksid paberil niivõrd kauneid radu pidi, et see pani naised minestama ja isegi meestel jooksis imestus mööda selgroogu ülesse kuklasse, nii et suu ammuli vajus. Kuid mitte meie printsessil. Oma ilus võis ta veenduda ka igal hommikul peeglisse vaadates, ilusaid sõnu polnud talle lisaks vaja.

Kolmanda poisi nägemine pani printsessi kulmu kortsutama, polnud ta kunagi temast kuulnud ning nägugi polnud tuttav Soovila ajalehe veergudelt.

„Kes sa oled, võõras? Mille poolest sina eriline oled?“ kõnetas printsess tundmatut oma tavapärasel kõrgil toonil, millest kõlas läbi peidetud uudishimu.

Poiss mõtles natukene aega ja puhkes siis naerma: „Ma olen sama eriline kui see must kohvi, mida sa jood või moosisai, mida sa sööd. Ma olen sama eriline kui sina või tema seal või kõik teisedki siin Soovilas. Kuid kas sa tõesti ei mäleta mind?“

Printsessile, kes istus käed rinnale kokkusurutult ja põrnitses poissi altkulmu, hakkas tema nägu tõepoolest tunduma kuidagi tuttavana, kuid ometi ei jätnud printsess jonnki.

„Ja millega sina mind üllatada proovid?“ nõudis ta nõudlikult.

Poiss ohkas sügavalt ning avas oma peopesa, mille põhjas sillerdas tillukene vihmapiisar, kuhu olid sisse peidetud kõik maailma värvid. Peagi oli kogu kuningalossi õu täis vihmapiiskade pladinat ja õukondlaste saginat, kes meeleheitlikult varju otsisid, otsekui oleksid nad suhkrust ja neid ähvardaks oht ära sulada. Nüüd tuli printsessile meelde, kus ta oli poissi varem näinud.

Talle meenusid ühed vanad rohelised paksud kardinad, mille taga poiss pühendas ta oma saladusse. Poiss oli talle näidanud seda sama pisikest veetilka pimedate tolmuste kardinat varjus.

„Kui see piisk valgust saab, paljuneb ta murdosaga sekundis miljoniteks omasugusteks ja temast saab trepp maale, kus soovid sind kätte ei saa ja kus üllatused luuravad sind iga krääksuva trepiastme all või kasvõi naabri prügikasti taga.”

„Ma tahan sinuga kaasa tulla,“ oli printsess sosistanud, vaatamata sellele, et ta silmaterad olid hirmust paisunud kolm korda suuremaks ja neisse võis ära uppuda nagu uputakse öösse.

„Kui me ükskord suureks saame ja sa veel mind tunnud, siis ma võtan su kaasa,“ oli poiss tookord lubanud.

Ma ei tundnud teda ära, kumises printsessi peas alguses vaikselt, kuid see tüütu pinin läks iga hetkega aina valjemaks. Ma ei tundnud teda ära. Üllatus tabas teda otse lagipähe, kus printsessi juuksed olid vihmast läbi vettinud ja sorakil, tema siidist jakk kleepus ebamugavalt õlgade külge, kuid printsess ei liigutanud. Ta vaatas üksisilmi taevasse, kus vikerkaar sulas vaikselt igavaks halliks. Poiss oli kadunud.

Printsessist sai kõige erilisem printsess Soovila ajaloos. Temast sai printsess, kelle prints oli kusagil kaugel, ühel neist tähtedest, mis ilmusid taevasse siis, kui öö selle tõrvapapiga üle tagus. Ühel neist tähtedest, millelt soovid enam kedagi tagasi ei toonud. Eriline printsess vaatas igal õhtul igatsusega neid kaugeid maid ning nuttis endal silmad peast.

Autor: K.K

Inglipuuudutus

Mirell on 2. kursuse ajalootudeng. Lisaks aktiivsele õppimisele ning silmapaistvatele õpitulemustele võtab ta pidevalt osa õppetöövälisest üritusest ja nende korraldamisest. Mirelli argipäevad ning sageli ka nädalavahetused on tihedalt planeeritud koosolekute, loengute, ürituste korraldamise ja nendest osavõttudega.

Nii on talle alati meeldinud – tegevusetus tekitaks temas ääretu tühjuse ning mõttetuse tunde ja seega ta ei pea lugu lihtsalt vabast ajast või niisama olemisest. Mirelli kõige lähedasemad tunnevad samas puudust Mirelliga koosveedetud hetkedest. Alati, kui Mirellile helistada, on ta millegagi hõivatud ja tal ei jagu mitte kunagi aega sõpradega kohtumiseks. Viimastel nädalatel pole talle mitte ükski vanadest sõpradest või pereliikmetest helistanud. Rääkimata sellest, et tüdruk ise oleks seda teinud – ta ei saa, sest ta on hõivatud.

Kuid peagi on lähenemas Mirelli 25. juubel ning ta on plaaninud oma pere ja parimad sõbrad kokku kutsuda. Ta teeb esimese kõne pinginaabrile gümnaasiumi ning keskkooli ajast. Teisel pool telefonitoru kostub vastuseks: ”Vabandan, ma ei saa kahjuks tulla, kuna pean järgmiseks päevaks valmistama ettekande koosolekule.”

Teine kõne toob järgmise vastuse: ”Oi, mul on üks kohtumine samaks ajaks kokku lepitud. Sorri, ei ole võimalik kahjuks.”

Ka kolmandal korral ei saa Mirell positiivset tagasisidet. See teeb tüdruku tuju oluliselt halvemaks ning järgmistele helistab ta juba vähe-ma innuga, kuna on selge, et pidu ei tule nii meeledejävv ilma nende inimesteta, kes on ära öelnud. Jaatava vastuse saamise võimalus kahaneb iga eitava kõnega ja Mirell ei oska ka kuskilt põhjust otsida, miks on kõik järsku niivõrd hõivatud, kuni kõne parimale sõbrannale Marionile toob selguse majja.

”Hei, Marion! Pean reedel 25ndat sünnipäeva ning Sa oled samuti kutsutud! Kas Sa tuled?”

”Kuule, lugu on selline, et ma pean oma õelast hoidma ega saa mitte kuidagi seda kohustust kellelegi teisele anda.”

”Sa ka ei saa... ma ei saa aru, miks keegi ei leia võimalust minu pärast reede õhtut vabaks võtta?”

”Hmm... minu meelest on see selgemast selgem. Ma üldse ei imesta, miks Sa saad eitavaid vastuseid.”

”Mida Sa sellega mõtled?”

”Mõttele – kui palju kordi oleme meie, Sinu sõbrad, Sulle proovinud helistada, et Sinuga kokku saada ja palju kordi oled Sa leidnud võimalust seda teha? Minuga mitte ükski kord näiteks. Isegi, kui lepime kokku, tuleb Sul viimasel hetkel midagi vahele. Me ei ole juba üle kolme kuu kohtunud! Sõprus ei toimi nii, et Sul võib-olla ükskord aastas tulevad sõbrad meelde ning siis peavad kõik kokku tulema, kuigi Sa ei tule nende palvetele kunagi vastu! Mõttele selle üle, kallis sõber...” Telefonikõne katkeb ja Mirellil hakkavad pisarad mööda põski alla veerema, kuni ta võpatusega õudusunest üles ärkab...

Kohanedes reaalsusega, meenutab ta kõhedusega nähtud unenägu. Kui sama oleks juhtunud päriselt, oleks Mirelli süda murdunud sellise jutu peale, ent täna tunneb tüdruk, et teda puudutas justkui ingel. Ingel, kes andis läbi unenäo vihje selle kohta, mille neiu on oma elus unustanud ning mida ta peaks võimalikult kiiresti ette võtma, et vältida viga, mida kahetseks ta elu lõpuni. Mirell võttis sellest hetkest alates eesmärgiks luua kooli-, töö- ja eraelu vahel tasakaal.

Autor: Häly Nõmm

Tänapäeva muinasjutt

Sügise saabudes lähevad ilmad sombuseks ning metsavabariik peab taas hakkama mõtlema uutele üritustele, et see pime aeg mööduks kiiremini ja lõbusamalt. Aasta 2009 oli oravatele – metsa meelelahutustiimile kerge sügis. Metsapresident suur pruun karu otsustas, et enne talveuinakut tahab tema koguda rahva poolehoidu järgmisteks valimispäevadeks. Selleks mõtles ta välja, et teeb suure marjasügis. Kõigepealt kogus ta metsarahva seast oma kõige lähedasemad loomad, kes temale appi tulid marju korjama. Nendeks loomadeks olid ta väikesed õepojad karujõmmid.

Varasügisel hakkas kõik peale. President karu hoidis marjakorjamise saladuses, et metsarahvale üllatust valmistada. Seega ta äratas kolm karupoissi keset ööd üles, et minna nendega metsa marjule. Väikestel mömmikutel oli alles uni silmas ja voodisoojus kasukas, kui nad kõik koos metsa marjajahile läksid. Kõige pisem karujuntsu hakkas nutma, aga siis suur president karu suutis ta ümber veenda ja rääkis talle kõik-sugu muinasjuttu kokku, et mis häid asju nad temalt saavad, kui kõik marjad on korjatud. See tõi muidugi väikesele mömmile kohe naeratuse suule tagasi ja nad asusid asja kallale. Tol esimesel ööl korjasid nad juba poole metsast tühjaks. Korvid said täis suuri ja ilusaid marju.

Mõne nädala pärast paistis mets tühi ja hale, kuna seal polnud enam ühtegi marja sarnast pähklikki alles. Nüüd tundis president karu, et on õige aeg alustada kampaaniaga „MARJAMETS 2009“. Metsloomad ei jõudnud isegi kurtma hakata, et metsas pole midagi süüa kui karul oli juba lett püsti ja väikesed karujõmmid sibasid ta jalge ümber, täites kõiki korraldusi, mida suur president andis ning pistsid vaikelt suuremaid maasikaid põske. Varahommikul oli president karu suured korvid pungil siniste, kollaste, punaste, roosade ja mõnede roheliste marjakestega välja tõstnud ja nüüd ootas ta koos oma kolme pisikese abilisega esimesi kliente. Kui päike oli jõudnud kasepuu keskpaika, saabusidki esimesed näljased. Nendeks olid kaks pahurat kährikut. Neid kahte oli kaugelt juba kuulda, kuna nad teineteisega nii kõva häälega vaidlesid. „Sa tahad öelda, et mina olen süüdi, et metsas ühtegi marja ei ole?“ kisendas üks kährikutest üle terve metsa. „Ah ära pane mulle sõnu suhu! Ma ütlesin – KAHJU, et ei ole metsas marju!“ karjus teine vastu. „Ma kuulsin küll su tooni, ära arvagi, et ma selliseid asju tähele ei pane!“ vaidles esimene taas skeptiliselt. Seepeale kostus mingit segast teksti ja kaks kährikut jõudsid karude ligi. Korve ja karusid märgates jäid kährikud kohe vakka. Mõne hetke paigal püsinud, sammusid nad letile lähemale ja pärisid, mis siin õigupoolest toimub. President karu teatas suure uhke žestiga: „Mina, metsapresident Karu, annan teile süüa. Mets on ju puha tühi ja teil pole midagi noppida. Mina, kui teie ülalhoija, pean hoolitsema selle eest, et teil ikka kõhud täis oleksid ja meel rõõmus!“ Kährikutel läksid silmad särama ja kostus rõõmsaid hõikeid: „Oo kui üllas sinust!“ ja „Tõepoolest hästi läbi mõeldud!“. Koerlased said oma väikesed marjatuutud ja nad läksid edasi. Kõigile, keda nad teel kohtasid, rääkisid nad kui hea on ikka president karu, kes metsarahvale selliseks raskeks ajaks mõtles juba lahenduse ette ära. Info levis metsas nagu kulutuli. Juba mõne minuti vältel läksid nii jänessed, hundid, oravad kui ka sipelgad kõik kohale ja kiitsid president karu mõtet ja tegu nii palju marju kokku korjata. Sel ajal kui väikesed karujõmmid usinasti täitsid tuutusid ja sahkerdasid ringi, võttis president suuremeelselt vastu kõik kiidusõnad, mis metsarahvas segapudruna õhku loopis.

Meeleolu oli ülev. Metsloomad pillerkaaritasid marjaleti ääres. Leevikesed löid lausa laulu lahti ning oravakesed nautisid oma puhkust tantsuga. Sellist melu, mis metsa all valitses, polnud seal kunagi varem olnud. Karvased ja sulelised pidutsesid nii, et seda oli linna välja kosta ning koerad ja kassid hakkasid mõtlema, et midagi on valesti ning jooksid ruttu vaatama, mis toimub. Kohale jõudes märkasid nad kõigepealt marjadest tühja metsaalust. Seejärel jõudes peopaigale jäid nad pidama ja vaatasid hämmingus, kuidas metsaelanikud tantsivad ja laulavad. Nad ei saanud üldse aru, mis põhjusel nad trallitavad, kui mets on puha lage. Siis jooksis aga üks kährikutest nende juurde ning rääkis president karu üllast teost. Kassid ja koerad leidsid, et siin peab midagi mäda olema. Üks kass küsis: „Kuidas karu küll teadis, et marjad otsa saavad?“ Kõik jäid mõttesse ja koer sõnas: „Kahtlane lugu küll. Keegi pidi ju need ära sööma. Ega marjad siis metsa alt niisama lihtsasti kao.“ Linnaloomad ja kährikud ehmusid sellise väite peale, kuna neile sai selgeks, et keegi on tõesti käinud salaja ja kõik marjad ära söönud. „Kuid kes see ometi võis olla?“ päris suurte silmadega kährik. „Hm. Eks vist see, kel kõige rohkem marju hetkel on. Ja me näeme, kes see on,“ lausus kodukoer. Kährikud mõistsid, mida koer selle all mõtles ning nad said president karu peale vihaseks. Nad jooksid tagasi leti juurde ja püüdsid rõõmujoobes oleva metsarahva tähelepanu. Kährikud hüüdsid kõigile, et karu on neid petnud, korjanud ise kõik marjad ning nüüd kogub heakskiitu selle väljamõeldud näljahäda lahenduse abil. Karu kuulis, kuidas ta plaan paljastati ning jooksis hirmuga metsa. Loomad ei hakanud teda isegi taga ajama. „Las jookseb sügavale metsa, tal pole seal nagunii midagi süüa,“ sõnas jänes „ja las ta tunneb nälga nagu meie täna hommikul!“

Autor: Liisi Paas

Programm Euroopa Noored on kodanikuharidusprogramm, mis toetab noorte aktiivseks kodanikuks kujunemist nii kohalikul kui ka Euroopa tasandil, sallivat mõtteviisi ja üksteisemõistmist erinevatest kultuuridest noorte hulgas, andes oma panuse noorte ettevõtmiste kvaliteedi arendamisse ning noortevaldkonnas tegutsevate organisatsioonide jätkusuutlikkuse tagamisse.

Nii sellel kui ka eelneval aastal korraldas SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo erinevates Eesti paikades Väärtuste õpitoad, kus tutvustati omanäolist Väärtuste kogumikku. Õpitubades on osalenud ligi 250 noorsootöötajat ja õpetajat. Väärtuste õpitoad loovad noortega töötavatele inimestele võimaluse mõelda, kuidas luua väärtuste kujunemiseks positiivne keskkond ja kuidas aidata noortel väärtustele enam tähelepanu pöörata. Õpitubades kogetakse koos osalejatega erinevaid väärtuste käsitlemist toetavaid meetodeid. Näiteks väiteharjutus, mis võimaldab erinevaid väiteid esitades noortel oma seisukohtade üle ühiselt nõu pidada.

Väärtuste kogumik ise sisaldab filme, infot, muusikat, mängu ja mõtteteri, mis keerlevad Euroopa Noored programmi väärtuste ümber – Euroopa teadlikkus, aktiivne osalus, koostöö, mitteformaalne õppimine, mitmekesisus ja vabatahtlik tegevus. Iga väärtust on erinevad autorid lahti mõtestanud ning esitanud hulga küsimusi kas ise mõtlemiseks või teistega arutlemiseks. Ja seda ikka selleks, et ärgitada väärtuste teemal diskussiooni.

Esimesena leiavad kajastamist Euroopa teadlikkus ja aktiivne osalus. “Kes viitsib vaadata, näeb olulisi ühiskondlikke arenguid, mille tõttu ei tohiks me jääda liialt oma mättale,” kirjutab Ülly Enn Väärtuste kogumikus. Seetõttu julgustabki programm Euroopa Noored isegi oma kodukohas projekti tegevaid noori leidma laiemaid kokkupuuteid oma mõtete ja maailmas toimuva vahel. Noored on valmis ja julgevad teha oma suured mõtted teoks, kui neid piisavalt julgustada. “Tahta omada arvamust, tegeleda selle arvamuse kujundamise ja väljendamisega ning hoolida ühiskonnas toimuvatest protsessidest,” iseloomustab kogumikus aktiivset osalust Mirjam Jänes.

Järgmised olulised väärtused on koostöö, mitmekesisuse hindamine ja sallivus. Terje Henk toob välja, et koostöös - kodanikuühiskonna ühes olulises alustalas - on tähtis, et valitseks vastastikune lugupidamine ja mõistmine. “Mina mõtlen, et ei olegi oluline, kas sa jagad minuga samu mõtteid või mitte. Sul võivad olla oma ja hoopis erinevad mõtted. Peamine, et me teineteisest lugu peaksime, sest nii on koostööd kõige mõnusam teha.” Mitmekesisust mõtestab lahti Kristi Jüristo: “Ühiskonna jätkusuutlikkus ja tugevus sõltub selle

mitmekesisusest ning oskusest seda mitmekesisust hinnata, toetada ning ära kasutada. Kui kujutleda, et elu on jooks, siis kõigil meil on erinevad stardipakud. Võrdsed võimalused ei tähenda, et kõik peavad võitma, sama kiiresti või isegi samas suunas jooksmata, vaid seda, et kõigile meile on antud võimalus selles jooksus osaleda, osaleda täisväärtusliku liikmena, just sellisena nagu keegi on.”

Õpitubades osalejad on leidnud, et väärtustest peab rääkima ning neid mõtestama. Võib küll tunduda, et väärtused on meie elus iseenesest mõistetavad osad, kuid samas on keeruline anda edasi midagi, mille üle ei ole juureldud. Mõtted, millest osalejad on soovinud peale koosolemist laiale maailmale teada anda, on järgmised: “Kõik saab alguse iseendast, aga ärge unustage, et koostöös peitub jõud!” ning „Olge siirad, sallivad, ausad, mõistke, kuulake ja hoolige, arvestage ja väärtustage!”.

Kutsume üles kogumikku kasutama aruteludes noortega ja ka koolis, näiteks kodanikuõpetuse tunnis. Parim, mis juhtuda saab, on see, et kogumik äratav mõtteid ja käivitab tegusid. Konkreetseid vihjeid tegutsemisvõimaluste kohta kuulake kogumiku Euroopa Noored lööklauludes.

Väärtuste kogumikuga saab tutvuda büroo kodulehel <http://euroopa.noored.ee/valjaanded>, erinevad meetodid väärtuste käsitlemiseks on leitavad mitteformaalse õppimise portaali www.mitteformaalne.ee õpimeetodite andmebaasist.

Mõned väited kaasamõtleamiseks:

- eestlased on oma olemuselt tolerantsemad
- teiste aitamine on peamiselt isekas tegu
- Euroopas toimuv meid eriti ei puuduta

Piret Jeedas

Vabakutseline koolitaja

Marit Valge

SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo
Avalike suhete ja teavitustegevuste koordinaator

Virtuaalses maailmas aktiivselt tegutsevate noorte tegevusi jälgides nentis üks õpetaja: „Ma püüan mõista, enne kui hukka mõistan“. Alljärgnevalt püüangi heita pisut valgust sellele, mida meie netivarustes surfav noorem põlvkond seal õigupoolest teeb ja mida need palavalt armastatud küberkogukonnad endast tegelikult kujutavad. Teades, millega tegu, on ka mõistmine ehk kergem tulema.

Vanaemad toimetasid põllul, tänane noor internetis

„Ma arvan, et minu jaoks on digitaalne maailm sama tuttav, kui mu vanaemale põllul toimetamine ja muude sarnaste asjadega tegelemine“, tunnistab oma essee „Mina olenigi digitaalne generatsioon“ üks tavaline Eesti teismeeas noor.

Virtuaalse maailma võlud on tuttavad pea kõigile Eesti noortele. 2007. aastal Tallinna, Tartu ja Pärnu 11.-18. aastaste noorte hulgas korraldatud ankeetküsitluse „Noored ja Internet 2007“ (N=713) andmetel kasutab igapäevaselt internetti 99.9% nimetatud vanusegrupist. Enamik küsitletud noortest veedab internetis vähemalt 3h päevas – 30% noortest surfab netis kuni kolm tundi, 28% enam kui kolm tundi. Rahvusvahelise uurimisvõrgustiku EU Kids Online raportis paigutub Eesti kõrge internetikasutusega riikide hulka, jäädes 27 Euroopa riigi võrdluses 6-17 aastaste interneti kasutamise osas maha ainult Taanist ja Hollandist.

Nii nagu enamikes Euroopa maades, nii kasutavad ka Eesti noored internetti peamiselt meelelahutuseks, suhtlemiseks, mängimiseks, info-otsinguks ja hariduslikel eesmärkidel. „Noored ja Internet 2007“ küsitluse põhjal osutus noorte seas ülekaalukalt kõige populaarsemaks veebis harrastatavaks tegevuseks Messenger'is suhtlemine, mida harrastab 97% küsitletud noortest. Väga usinalt laevad noored netist alla filme ja muusikat (94%), saadavad e-kirju (92%) ja kasutavad otsingumootoreid (91%).

Professor Veronika Kalmuse juhitud EU Kids Online võrgustiku Eesti uurimisrühm pidi ankeetküsitluse tulemuste analüüsil aga nukralt tunnistama, et kuigi meie noored on varmad teiste poolt loodud veebisisu ja loomingut kasutama, siis märkimisväärselt vähem on neid, kes ise online-sisuloomega tegeleks. Kõigest 18% küsitletud noortest omab kodulehte ning vaid 15% blogib. Väheldast sisuloomet ei põhjenda noored ise väheldaste tehniliste oskuste ja teadmistega, vaid enamjaolt puudub Eesti „digitaalsel põlvkonnal“ lihtsalt igasugune motivatsioon erinevates veebikeskkondades sisu luua.

Hariduslikel eesmärkidel kasutavad noored internetti seevastu vägagi aktiivselt. Koguni 93% küsitletud noortest arutab uue meedia vahendusel kaaslastega kooliasju. Paljud noored (92%) kasutavad internetti näiteks ka selleks, et koolitööde tegemiseks vajalikku nõu ja abi küsida või anda.

Interneti tänuväärne panus kooliülesannete lahendamisel tõusetus vägagi selgelt tänavu kevadel Pärnu Hansagümnaasiumi 10.-klassi õpilaste interneti-teemalistes esseeades (N=53). Peale e-kooli, mille kasutamisest ei pääse ka parima tahtmise juures ükski õpilane, tunnistavad noored, et ilma interneti abita oleks neil väga keeruline kasvõi referaatigi õigeks tähtajaks valmis jõuda. Esseeanalüüs kinnitas veel kord kurba tõsiasja, et „digitaalse põlvkonna“ esindajad ei tuhla enam ammu esivanemate kombel raamatutes, vaid piirduvad otsitava märksõna otsingumootorisse sisestamisega. Noored küll möönavad, et selline „kiiresti kaelast ära“ meetod erilisi hariduslikke eesmarke ei kannu, kuid ajaline võit ja mugavus kaaluvad saadavad pinnapealsed teadmised lihtsalt üle.

Lisaks akadeemilistele teadmistele, mida uue meedia vahendusel imelihtsalt täiendada saab, pakub internet ka veidi teistsuguseid, kuid sugugi mitte vähem olulisi teadmisi. Nimelt õpivad noored erinevates veebikeskkondades suheldes katse-eksitus-meetodil ühiskonnas levinud norme ja väärtusi.

Virtuaalne eakaaslaste kultuur

Minu doktoritöö raames suhtlusportaalil rate.ee teostatud uurin-
gud näitavad, et Eesti noored on väga hästi kursis eakaaslaste poolt
heakskiidetud praktikatega ning paljuski eakaaslaste survest lähtuvalt
konstrueeritakse ka oma virtuaalne identiteet. Nii teavad näiteks
kõik tulihiingelised rate.ee kasutajad, mida tuleb küberkogukonda
kuuluvate kaaslaste poolehoiu ja toetuse võitmiseks teha. Noorte
eneste hinnangul saavutavad rate.ee keskkonnas populaarsuse silma-
paistva välimusega, seksikad, trenditeadlikud ning suure tutvusring-
konnaga noored. Seevastu hoopis teisejärguliseks muutuvad selles
virtuaalses keskkonnas sellised offline-maailmas hinnatud aspektid
nagu haridus, huvid, isiksusetüüp või enesetutvustus. Need „Noored
ja Internet 2007“ küsitlusel selgunud tulemused annavad põhjust
väiteks, et erinevaid suhtlusportale kasutavad Eesti noored peavad
visuaalset enesepresenteerimiseoskust kordades olulisemaks kui
profiilidel tehtavat tekstilist sisuloomet.

Soov pälvida kaaslaste poolehoidu ja tunnustust ajendab noori
tegema fotode valikul vägagi kalkuleeritud otsuseid. Näiteks 56% an-
keetküsitlusele vastanud tüdrukutest ja 31% poistest tunnistavad, et
riputavad profiilile endast võimalikult ilusaid fotosid. Kui noormehed
lähtuvad oma profiilifotode valikul eelkõige reitile omasest „nunnu“
välimuse nõudest, siis tütarlapsed püüavad oma fotosid selekteerides
silmas pidada nii emotsionaalseid, esteetilisi, enesetutvustuslike kui
sümbolistlike aspekte. Nii soovivad neid eelkõige üles riputada fo-
tosid, kus võiks neid näha poseerimas ilusatest kohtades (48%) koos
neile oluliste inimestega (39%) või fotodel, kuhu on jäädvustunud
mõni nende jaoks oluline sündmus (39%). Ankeetküsitluse tulemuste
valguses pea ideaalset-virtuaalset „mina“ konstrueerivad tüdrukud ei
suda tegudes aga eriti tihti oma sõnade järgi toimida.

Ideaali konstrueerimine ehk soolised rollimängud

„Tähelepanuväärsete TOP 100“ hulka jõudnud kasutajate profiili-
fotode analüüs näitas, et vaatamata lubadusele poseerida fotodel
koos endale oluliste inimestega, eelistavad noored tegelikult fotodel
näidata üksnes iseennast. Enamgi veel, enamjaolt ei ole fotodel jääd-
vustatud ühtegi aktiivset tegevust. Koguni 83%-l tüdrukute (n=105) ja
70%-l noormeeste (N=117) fotodest oli kujutatud passiivselt kaame-
ra ees poseerivaid noori, kes ei püüdnud ühegi tegevuse harrastamise
abil enda persoonile lisaväärtust tekitada.

Fotode analüüsi põhjal võib väita, et virtuaalsel eneseesitlusel tugi-
netakse peamiselt meedia ja reklaamitööstuse poolt loodud „ideaalse
mehe“ ja „ideaalse naise“ kuvandil. TOP 100 hulka jõudnud tüdru-
kute poseerimistaktikad vastavad suures osas ühiskonnas levinud
ootustele naise iluideaali suhtes. Need võrgutajalikud naisolevused
püüavad oma naeratavat pilku otse kaamerasse suunates balansseeri-
da seksapiili ja malbuse vahelisel vaevumärgataval piiril.

Noormehed ei jää oma poseerimisoskustes tüdrukutest sugugi
maha. Vastupidi. Fotosid vaadates võib traditsioonilistest maskuliin-
setest väärtustest tulvil fotode kõrval märgata ka hoopis pehme-
maid ja tüüpiliselt davidbeckhamlikele metroseksuaalidele omaseks
peetud maskuliinsuse tõlgendusi. Seetõttu võime rate.ee profiilidel
külj-külje kõrval kohata nii õlistes riietes auto kallal nokitsevaid
Macho-mehi kui lilleõis juustes melanhooolselt päikeseloojangusse
vaatavaid klanitud moosipoisse.

Tavameedia poolt edastatavad stereotüüpsed soorollid ei väljendu
kindlasti ainult teismeliste portaalikasutajate profiilidel. 2009. aasta
sügisel läbi viidud 10. aastaste rate.ee kasutajate profiilifotode ana-
lüüsi (N=303) tulemused illustreerivad ilmekalt, et nooremad lapsed
jälgendavad agaralt vanemate kasutajate käitumist ning mängivad
täpselt samu soolisi rollimänge. Nende illusoorsete mängude abil
mängivad lapsed läbi erinevaid täiskasvanutele omaseid rolle, mida

neil veel „päris elus“ mängida ei sobiks. Nii püüavad ka need väikesed
tüdrukud matkida supermodellidele omaseid meelaid poose, samal
ajal kui poisid istuvad täismeestele kohaselt HTV või auto roolis.

Seega tuleb tõdeda, et kuigi teismeeas noormeeste visuaalsed
muljekujunduse strateegiad viitavad kohati traditsiooniliste soonormi-
de lahustumisele, taastoodavad noored ka uue meedia keskkondades
enamjaolt siiski vanemate põlvkondade poolt käibele võetud mõtte-
mustreid ning ühiskonnas levinud väärtus-skeeme ja rolli-ootusi.

Küberkogukond kui meie ühiskonna virtuaalne-ver- sioon

Internetis toimuv identiteediloomet kujutab endast enamjaolt
„reaalses“ elus juba läbi proovitud võtete mängulisemat taaskasutus-
võimalust, kus vastavalt operatiivselt saadud tagasisidele on võimalik
muuta nii enda käitumist ja suhtumist kui kujundada teiste oma.

Veebikeskkondades mängitavaid identiteedimänge tuleks seega
näha kui lapsi ettevalmistavat tegevust, mille abil omandatud koge-
musi saab hilisemas elus edukalt rakendada. Küberkogukondades toi-
mivad noored naudivad nii vabadust kui ka voli proovida ja katsetada
erinevaid täiskasvanute maailmas käibel olevaid rolle ja reegleid.

Tuleb tunnistada, et uue meedia keskkondadest on Eesti noorte
jaoks saanud ise-sotsialiseerumise keskkonnad. Neis levinud teksti-
liste ja visuaalsete praktikate kaudu tajuvad noored nii uue meedia
väljal kui kogu ühiskonnas eksisteerivaid normatiivseid piire ja välja
kujunenud väärtuste skeeme. Kindlasti pakub uus meedia võimalust
neid vanu mentaalseid struktuure aegamööda uuendada, kuid seda
ainult juhul, kui noortel jaguks motivatsiooni luua veebikeskkonda-
des uut, innovaatilist ja loomingulist sisu.

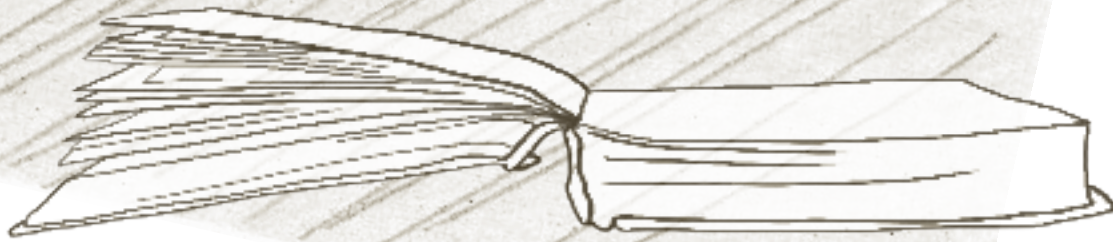

Andra Siibak, PhD

Tartu Ülikooli Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi erakorraline
teadur, filosoofiadoktor meedia ja kommunikatsiooni erialal.

Koolilõpetajad väärtustavad enim hea hariduse omandamist

Läbi aegade on väärtusteuurijaid huvitanud just noorte väärtused, sest järkjärgult ühiskonnas vanemat põlvkonda asendades muutuvad ka ühiskonnas domineerivad mentaliteedid. Tänapäeva tuntumaid rahvustevaheliste väärtusuringute läbiviija, Ronald Inglehart (Inglehart ja Baker 2000) märgib, et kaasaegses ühiskonnas on igal põlvkonnal oma, noorusajal kujunenud kollektiivne mälu, mis on erinev vanemate põlvkonna noorpõlvkogemustest.

Oma eesmärkide poole pürgimisel on noored hõivatud mitmesuguste tegevustega, mis võivad olla vägagi erineva sisuga. Taru (2008) toob välja, et noorte aktiivsusel võib olla nii päri- kui pahupool. Üheks olulisemaks ühiskondlikult tunnustatud tegevuseks, mille kaudu tänased noored oma eesmärgi realiseerivad, on õppimine. Kaasaegses ühiskonnas on hariduse omandamine olnud iga järgneva põlvkonna noortele üha olulisemaks edukalt hakkamasaamise eelduseks.

Põlvkondade teema on andnud kõneainet nii kirjanikele kui kultuuriuurijatele. Tuntud ameerika kirjanik Hemingway kirjutas kadunud põlvkonna rahulolematusest XX sajandi alguse väikekoodanliku maailmaga ning 1960. aastate hipide põlvkond on kujundanud tugevasti tänase popkultuuri nägu. Pikka aega läänemaailmast isoleeritud Eestis on räägitud Hruštsovi sula-aegsest vabamates oludes kujunenud põlvkonna panusest kultuuri ja ühiskonda. Taasiseseisvumise eel haridustee lõpetanud „võitjate põlvkonna“ kandvat rolli nõukogudejärgse Eesti ühiskonna ülesehitamises on käsitletud mitmetes sotsioloogilistes uuringutes. Tänapäev, laulva revolutsiooni ajal sündinud noori on taasiseseisvunud Eestis sirguva põlvkonnana kujundanud välja hoopis teistsugused olud kui neist vanemate põlvkondade nooruses, kellele koolitee ja kujunemisaastad langesid täielikult või osaliselt nõukogudeaega.

Eesti Noorsoo Instituudi poolt 2007. aasta kevadtalvel Tallinna Spordi- ja Noorsooametilt toetusel korraldatud uuringu (Taru,

Rämmer, Roosalu ja Reiska 2008) tulemused on võrreldavad 1992. aastal korraldatud koolilõpetajate ja 1996-1998. aastal teostatud mahukaima eesti koolinoorte uuringu (vt lähemalt Saarnit 1998) ning nende vanemate põlvkonna kooliajal 1983. aasta keskhariduse omandajate uuringu (vt lähemalt Titma 2002) tulemustega. Kolme kümnendi jooksul korraldatud uuringutes osales kokku tuhandeid koolinoori. 1983. aastal kogutud kogu Eestit haarava 3358 keskhariduse omandaja hinnanguid saab kõrvutada nii 1992. aastal uuritud 1676 noore ja 1996-1998. aasta uuringus osalenud 3577 noore kui ka Tallinna uuringus küsitatud 1155 koolilõpetaja arvamustega, sest kõigis uuringutes osalenud noortel paluti hinnata võrreldavatel skaaladel erinevaid õppimise eesmärgi enda elus. Kõigis uuringutes anti osalejatele võimalus täita kas eesti- või venekeelset ankeeti, samuti küsitleti nii poisse kui tüdrukuid ning keskhariduse omandajate kõrval osalesid ka põhikooli lõpetajad ja kutsekooli õpilased.

Uuringute vahelise aja jooksul asetleidnud suured ühiskondlikud muutused Eesti elus on avaldanud olulist mõju mitmetele olulistele noorte väärtuseelistustele. Seetõttu võiks ka eeldada, et tänaste noorte väärtused on märksa teistsugusemad varasemate põlvkondade nooruseajast. Kõigis uuringutes kesksel kohal olnud haridusväärtuste alusel saab teha laiemaid järeldusi noorte ideaalide muutumise kohta ka nõukogudejärgsel ajal.

Tilburgi ülikooli tööjõu uurimise instituudi uurijad Ester, Braun ja Vinken (2006) leiavad, et väärtuste liigitamisel on otstarbekas neljaosaline struktuur. Instrumentaalsed ehk vahendväärtused osundavad õppimise või töö kaudu saavutatavatele eesmärkidele (omandada positsioon ühiskonnas, kõrge sissetulekud, karjääritegemise võimalused, omandada sotsiaalset prestiiži). Ekspres-iivsed ehk eneseväljenduslikud väärtused tulenevad õppimise või tööülesannete tähtsusest enesest (parem maailma mõistmine, huvitav töö, enesearendamine, loovus).

Ühistel huvidel baseeruvaid väärtusi nimetatakse altruistlikeks väärtusteks (aidata teisi, panustada ühiskonna heaks). Inimesi ühendavaid väärtusi nimetatakse sotsiaalseteks (head suhted teiste õpilastega, töötamine koos teistega).

Tänapäeva noored peavad olulisemaks enese arendamist

Joonis 1 toob ära 2007. aasta uuringus neljapalliskaalal hinnatud õppimise eesmärkide järjestuse keskmised.

Tänapäeva noored väärtustavad õppimise eesmärkide juures väga kõrgelt eneseväljenduslikkust. Pole üllatav, et noored hindavad õppimise juures kõige kõrgemalt soovitud eriala omandamist. Õppimist hindavad noored ka oma elus koolivälisest tegevusest tähtsamaks (Rämmer 2009b). Samuti peetakse teistest tähtsamaks õppimise eesmärgiks enda erialaste võimete väljaarendamist ja isiksuse arendamist. Väga kõrgelt hinnatakse ka materiaalsete väärtuste hulka kuuluvat ainelise kindlustatuse saavutamist. Enam-vähem samaväärselt peetakse ka hea ettevalmistuse saamist tööks. Tähtsateks õppimise eesmärkideks on ka enda läbilõõgivõime parandamine, elu ja maailma parem tundmaõppimine, heaks spetsialistiks saamine, võimaluse loomine haritud inimeste kõrval elamiseks ja töötamiseks, ühiskondliku positsiooni saavutamine, ettevõtete loomise ja juhtimise oskuste omandamine ning võimalus ühiskonna heaks rohkem panustada. Veidi vähem olulisteks haridusväärtusteks peavad noored kindla prestiiži omandamist ühiskonnas, puhtama ja kergema töö saamist ning sõprade ja tuttavate lugupidamise saavutamist. Õppurielu jätkamist hinnati juba märksa madalamalt ning õppimise seisukohalt hinnati kõige vähem oluliseks eesmärgiks võimalust osaleda ühiskonnaelus poliitikuna. Ka postkommunistlike Balkani-maade noorte maailmapilti uurinud Ule ja Kuhar (2007) leidsid, et sealsetele noortele oli poliitika tööst, perekonnast, sõpradest ja vabast ajast oluliselt vähem tähtsaks vald-

konnaks. Samas on tänapäeva eesti noored hinnanud poliitiku elukutse üsnagi mainekaks (Rämmer 2009a). Ülaltoodu valguses võib eeldada, et poliitikuks saamiseks ei peeta vajalikuks mitte niivõrd usinalt õppida, kui teisi teid kasutada. Oluliseks eneseväljenduslike väärtuste kujundajaks on vanemate haridustase (Talvis 2008), kõrghariduse olemasolu mõjutas oluliselt eneseväljenduslike väärtuste kujunemist noortel.

Tüdrukutele tähtsam nii enesearendamine kui ka oma võimete kasutamine

Haridusväärtusi lähemalt analüüsid ilmnevad mitmed huvitavad soolised erinevused. Kõigepealt tolt olulised soolised erinevused, hindasid tüdrukud enamust õppimise eesmärkidest poistest tähtsamateks. Tänapäeva noorte väärtusmaailmas kestavad edasi möödunud sajandi üheksakümnendatel aastatel ilmnenu (vt Rämmer 2005) soolised erinevused eesti noorte väärtushinnangutes. Nimelt väärtustasid tüdrukud poistest oluliselt kõrgemalt eneseväljenduslike väärtusi: ihaldusväärse eriala omandamist ja sellel oma võimete väljaarendamist, samuti oma isiksuse arendamist ja tööks hea ettevalmistuse saamist, aga ka elu ja maailma paremat mõistmist ning ühiskondliku positsiooni omandamist. Poisid omakorda hindasid tüdrukutest tähtsamateks õppimise eesmärkideks elus kergemalt läbilöömist, ettevõtete loomise ja juhtimise oskuste omandamist ning puhtamale ja kergemale töö saamist.

Tundub, et jätkumas on 1990. aastatel alguse saanud suundumus (vt Rämmer 2006) ehk siis tütarlapsed ei ole rahul oma tavapärase soorolliga ja on valmis varasemast rohkem nii õppima kui ka ühiskonnas pingutama.

Eestikeelsed noored hindavad venekeelsetest kõrgemalt eneseväljenduslike väärtusi

Eesti- ja venekeelsete vastajate võrdluses ilmneb juba rohkem statistiliselt olulisi erinevusi kui soolises võrdluses. Huvitaval kombel hindavad eestikeelse ankeedi täitnud õppurid olulisemaks peetud väärtusi kõrgemalt ja vähemoluliseks peetud väärtusi venekeelse ankeedi täitnud õpilastest madalamalt. Seega pidasid eestikeelset ankeeti täita eelistanud noored olulisemateks eelkõige eneseväljenduslike väärtusi: võimalust omandada soovitud eriala ja selle kaudu oma võimeid välja arendada, hea ettevalmistuse saamist edasiseks tööks ja oma isiksuse arendamist ning võimet mõista paremini maailmas toimuvat. Samuti väärtustasid nad paremaid võimalusi elada ja töötada haritud inimeste seas. Venekeelsetele noortele on eestlastest oluliselt tähtsamateks pisut praktilisemad õppimise eesmärgid nagu heaks spetsialistiksaamine ja sotsiaalse positsiooniga seotud sihid nagu ühiskondliku positsiooni ja prestiiži omandamine ning sõprade ja tuttavate lugupidamine, aga ka suurem huvi poliitika vastu. Venekeelsete noorte väga suur tunnustusvajadus ilmnes ka Lauristini (2009) tööühma poolt möödunud aastal läbiviidud MeeMa uuringus.

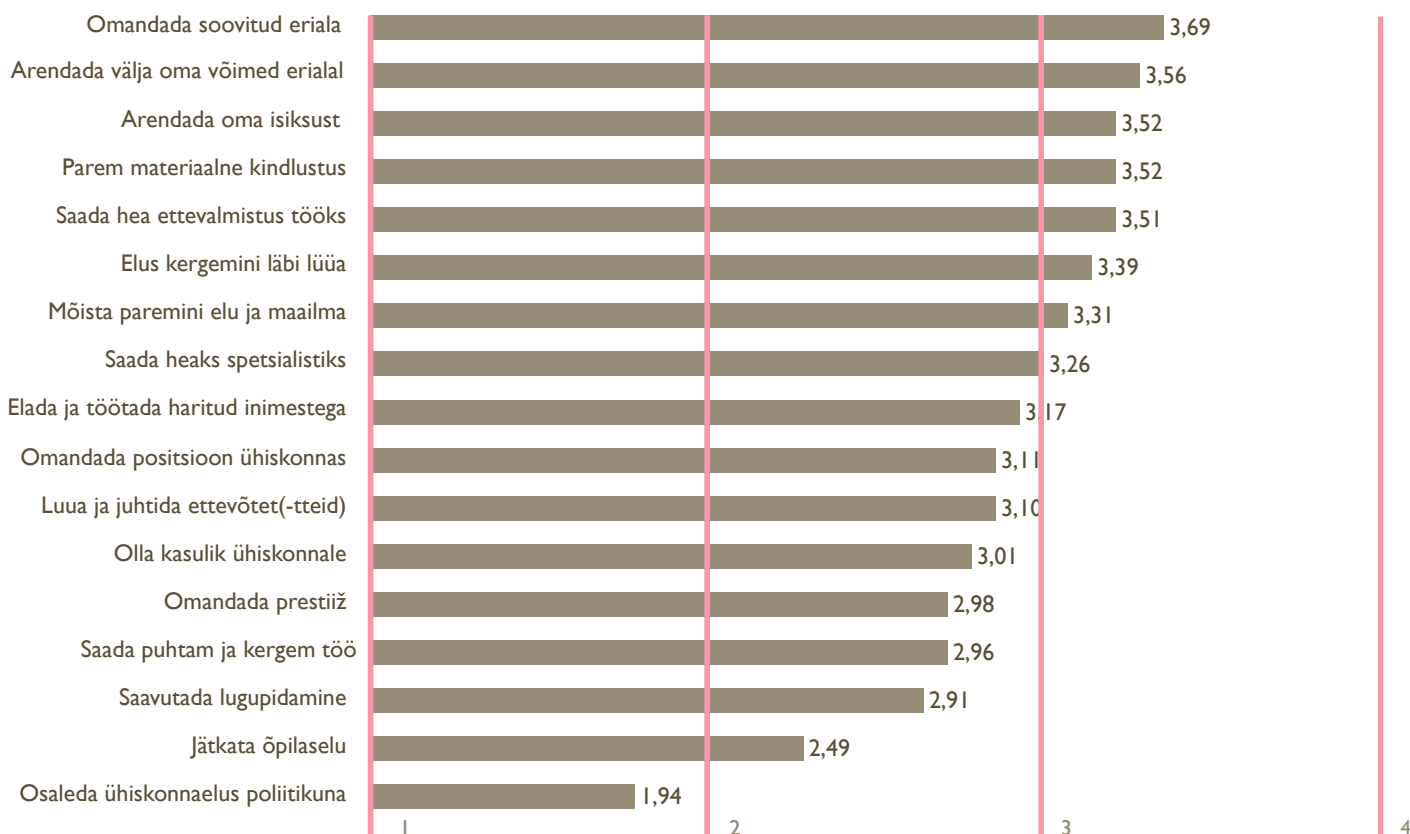
Lauristini sõnul tunnevad paljud venekeelsed noored puudust eneseteostusvõimalustest, nende seas levib võõrandumise tunne Eesti ühiskonnas toimuva suhtes.

Kutsekoolide õppurid gümnasistidest pragmaatilisemad

Gümnaasiumilõpetajate ja keskharidust omandavate kutsekoolide lõpetajate haridusväärtuste võrdlus toob välja, et kutsehariduse omandajate õppimise eesmärgid on gümnasistidest märksa pragmaatilisemad: nad hindavad kõrgemalt mitte ainult parema materiaalse kindlustatuse saavutamist, vaid ka ettevõtete loomise ja juhtimise võimalusi ning puhtamale ja kergemale tööle saamist ning haritusega kaasnevat ühiskondlikku prestiiži. Gümnaasiumilõpetajad omakorda väärtustavad kõrgemalt eneseväljenduslike väärtusi. Nad hindavad kutsekooli õppuritest olulisemaks nii oma erialaste võimete kui ka isiksuse arendamist ning elu ja maailma paremat mõistmist.

1990. aastate noorte enesekeskne väärtusmaailm

Haridusväärtusi on uuritud varem peale ülalmainitud 1983. aasta koolilõpetajate uuringu (Titma 2002) ka Saarniidu poolt 1992. aastal ja 1996.–98. aastatel korraldatud koolilõpetajate küsitlustes (Saarniit 1995, Saarniit 2000). Saarniit märgib oma noorte väärtusteadvuse monitooringu ülevaates, et nõukogudeajal pikka aega stabiilsetena püsinud noorte väärtuseelistused hakkasid

Joonis 1. Haridusväärtused (1– tähtsusetu ... 4– väga tähtis); keskmised hinnangud.

Andu Rämmer

muutama juba 1980. aastate algusel. 1960. ja 1970. aastatel domineerisid üldkultuurilise ja erialase enesearendamise ning eneseväljendusega seotud väärtused nagu oskus tunnetada paremini maailmas toimuvat, tegeleda pideva enesetäiendamise ja Neile järgnesid altruistlikud väärtused, kolmandal kohal olid ainelised väärtused ning kõige madalamalt hinnati sotsiaalse positsiooniga seotud väärtusi. Saarniit märgib, et juba 1980. aastate alguses tõusis mõnevõrra orienteeritus ainelistele ja positsiooniga seotud väärtustele ning veidi vähenes altruistlik suunitlus.

Taasiseseisvunud Eestis domineeriv mõtteviis on paradoksaalsel kombel kujunenud välja nõukogudeajal, sest ühiskonnas võtmeaspektis olevate inimeste väärtused on kujunenud välja nende noorusajal (Rämmer 2008a). Seetõttu annab noorte väärtuste uurimine aimu tulevikusuundumustest ühiskondlikus mentaliteedis ja avalikus arvamuses.

Vahetult peale Eesti taasiseseisvumist 1992. aastal korraldatud koolilõpetajate uuringu tulemused osutavad süvenevatele muutustele väärtuste hierarhias. Üheksakümnendate aastate alguse noored hindasid varasemast veelgi madalamalt taolisi hariduse üldkultuurilise rolliga seonduvaid väärtusi nagu oskus tunnetada paremini elus ja maailmas toimuvaid sündmusi, samuti vähenes altruistlike väärtuste tähtsus. Samaaegselt on üheksakümnendate alguse noorte jaoks olulisemad taolised sotsiaalse positsiooniga seotud väärtused nagu prestiiž ja karjäär ning ainealne turvatunne. Samuti väärtustatakse kõrgemalt haridust, mis võimaldab elus kergemalt läbi lüüa ja kergemale tööle saada.

Saarniidu poolt 1996.–98. aastatel korraldatud ja kõikide maakondade õppureid haaranud keskhariduse omandajate uuring kinnitas ülalmainitud suundumuste jätkumist. Samasuguse sisuga muutused hinnangutes ilmesid ka teistes valdkondades nagu kutsevaliku motiivid ja elustiilidele antud hinnangutes.

Väärtuste hierarhias toimunud muutusi nimetab Saarniit väärtusteadvuse individualistlikuks pragmatiseerumiseks. Individualistlikkust kirjeldab ta kahe vastassuunalise suundumuse kaudu. Ühelt poolt on noorematel põlvkondadel langenud orienteeritus ühiskondlikule altruismile. Teisalt on tõusnud isikliku materiaalse kindlustatuse ja karjääri tähtsus. Pragmatiseerumiseks nimetab ta aineliste ja üldkultuuriliste väärtuste tasakaalu muutumist viimaste kahjuks. Taolised suundumused leidsid kinnitust ka teistes uuringutes, kus uuriti nii tudengeid, linna- ja maanoori aga ka eesti- ja venekeelseid noori.

Tänapäeva eesti noore väärtused on eelnevatest põlvkondadest sarnasemad lääne eakaaslastele

Vaadates joonisel 2 kujutatud haridusväärtuste dünaamikat võib märgata, et enamikku õppimise eesmärkidest hindasid ka varasemate põlvkondade noored. See võimaldab ka võrrelda tänapäeva noorte hinnanguid eelnenud kümnendite noorte eelistustega. Joonisel 2 näeme, et enamikku 1990. aastatel korraldatud uuringutes kasutatud väärtuste tähtsus on edaspidi veelgi tõusnud.

1983. aastal keskhariduse omandanud, suuresti „stagnaajaks“ nimetatud perioodil kujunenud, kuid 1990. alguses taasiseseisvunud Eesti ülesehitamisel kandvaks jõuks kujunenud generatsioon on saanud tuntuks „võitjate põlvkonnana“ (Titma 2002). 1992. aastal kooli lõpetanud noorte kujunemisaastate algus langeb juba perestroikaega ning 1998. aasta õppureid võib juba täie kindlusega nimetada üleminekuaja noorteks. Seega võib öelda, et tänapäevaste noorte kujunemist on mõjutanud teistsugused olud kui neist vanemate põlvkondade noori.

Alustame tänapäevastele noortele olulisematest väärtustest. Soovitud elukutse omandamine ja oma isiksuse arendamine püsisid alates 1980. aastate algusest kuni 1990. aastate teise pooleni olulisimate õppimise eesmärkide seas, kuid tänapäeva noortele on nad veelgi tähtsamad kui eelnevatele põlvkondadele. 1980. aastate algusest lahutava veerandsajandi jooksul tõusnud hinnangud personaalsete võimete väljaarendamisele valitud erialal osutavad eneseväljenduslike väärtuste tähtsusele tänapäeva noorte väärtuspildis.

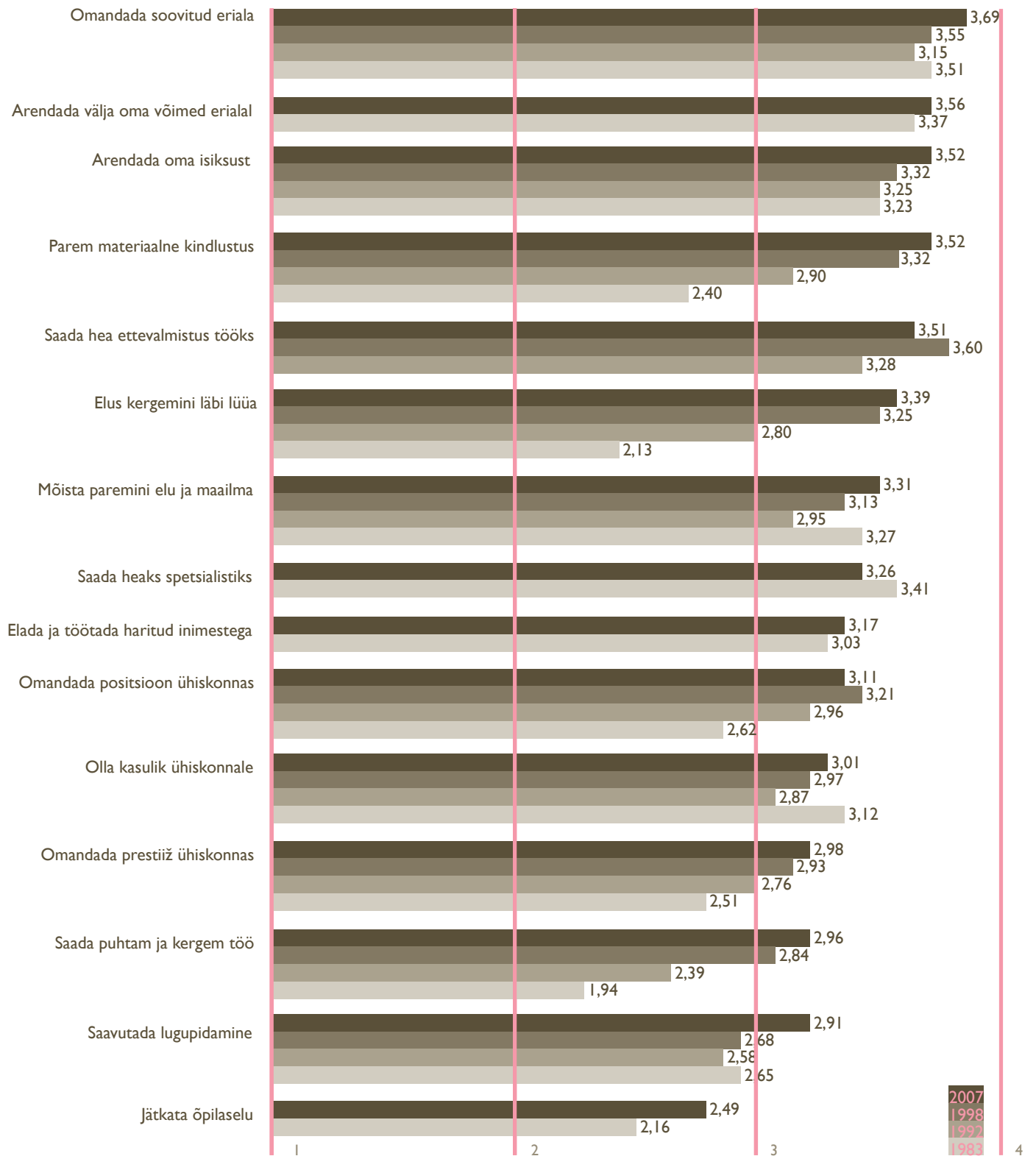
Hea hariduse omandamisega kaasnev parem materiaalne kindlustatus ja elus kergemalt läbilöömine on iga järgneva põlvkonna seas üha kõrgemalt hinnatud, Saarniidu (2000) poolt kirjeldatud väärtusteadvuse pragmatiseerumine on süvenenud eriti kiires tempos peale Eesti taasiseseisvumist. Samas pole taolised suundumused ka kuigi üllatavad, nõukogudeajal ei mänginud tollane raha inimeste elus sellist rolli kui kaasaegses turumajanduslikus tarbimisühiskonnas. Suundumus suurema materiaalse kindlustatuse poole ilmes tänapäeva noorte väärtusteadvuses ka tööväärtuste analüüsil (Rämmer 2009c).

Tulevaseks tööks hea ettevalmistuse saamise tähtsus on lülitatud haridusväärtuste hulka alates 1990. aastate alguse noorte uuringust. Tööjõuturul konkurentsivõimelise hariduse omandamise tähtsus tõusis möödunud kümnendi lõpuks oluli-

selt, kuid tänapäeva noored hindasid seda tollastest noortest veidi madalamalt. Ilmselt oleks ennatlik selle põhjal väita, et tänapäeva noored on valmis oma ajast töötegemisele vähem aega pühendama. Euroopa Sotsiaal-uuringu andmetel on Ida-Euroopa maade elanikud eelkõige materiaalsetel põhjustel valmis kulutama lääneeurooplastest rohkem aega töötegemisele (Rämmer 2008b). Iga järgneva uuritud põlvkonna noored on üha kindlamalt veendunud, et haritus aitab elus kergemini läbi lüüa. Kui nõukogudeajal tõstis ametlik propaganda kilbile lihttöötajaga, siis juba 1990. alguse oludes oli selge, et haritud inimesed saavad paremini hakkama. „Võitjate“ põlvkonna uuringud toovad välja, et kõrgharidus annab konkurentsivõimelises olulise eelse (Titma 2002).

Kuigi elu ja maailmas toimuva paremat mõistmist peeti 1980. aastate alguses õppimise seisukohalt olulisemaks kui tormilistel 1990. aastatel, hakati elujärje paranedes seda eneseväljenduslikku eesmärki taas üha kõrgemalt väärtustama. Ka kitsama tööalase kvalifikatsiooni saavutamist ei peeta enam nii oluliseks kui nõukogude ajal, ehk siis heaks spetsialistiks saamine ei ole enam nii ihaldusväärseks eesmärgiks kui veerandsajandi eest. Sama perioodi jooksul on hakatud ka haritud inimeste seltskonda veidi olulisemaks pidama, sest tänapäeva noored hindavad elamist ja töötamist haritud inimeste keskel pisut kõrgemalt kui nende eakaaslased nõukogudeajal.

Kindla ühiskondliku positsiooni omandamist ei peetud nõukogudeajal hilisemaga võrreldes kuigi oluliseks õppimise eesmärgiks, kuid pärast taasiseseisvumist 1990. aastatel tõusis sotsiaalse positsiooni tähtsus oluliselt. Tänapäevased noored ei hinda enam õppimist sotsiaalse staatuse saavutamise seisukohalt samavõrra oluliseks eesmärgiks nagu nende sajandilõpu eakaaslased. Saarniit (2000) tõi juba 1990. aastate uuringute valguses välja, et altruistlike väärtuste tähtsus on postkommunistlikul perioodil langenud – kasulikkust ühiskonnale deklareeriti nõukogudeaegsetes uuringutes kõrgemalt kui taasiseseisvunud Eestis. Võib eeldada, et tollastes hinnangutes oli ka tubli annus sotsiaalset soovitatavust. 1992. aasta koolilõpetajad hindasid seda märksa madalamalt, kuid ühiskonna heaks panustamise tähtsus on 1990. aastate teisel poolel hakanud taas mõõdukalt tõusma ja tänapäeva noored on ka eelmise kümnendi noortest veidi altruistlikumad. Võib eeldada, et altruistlikud väärtused on noorte seas taas oluliseks muutumas. Samal ajal hindasid iga järgneva põlvkonna noored hariduse omandamisega kaasnevat sotsiaalset respekti ja tunnustust üha kõrgemalt ehk siis tänapäevased noored hindavad

Joonis 2. Haridusväärtused 1983 ... 1992 ... 1998 ... 2007, (1– tähtsusetu ... 4 – väga tähtis); keskmised hinnangu

ühiskondliku prestiiži omandamist eelmiste aastakümnete noortest märksa olulisemaks õppimise eesmärgiks. Väljavaateid saada puhtam ja kergem töö hinnati samuti iga järgneva põlvkonna noorte poolt üha olulisemaks õppimise eesmärgiks. Eriti suured nihked hinnangutes toimusid 1990. aastatel. Võib öelda, et tänapäevaste noorte seast on üsna raske leida füüsiliselt raske lihttöö tegijaid. Ka elukutsete prestiiži analüüsid (Rämmer 2009a) näitasid, et lihttööde mainekus on aja jooksul langenud.

Kui õppimist peeti sõprade ja tuttavate lugupidamise saavutamise seisukohalt enam-vähem sama oluliseks nii 1980. kui 1990. aastatel, siis tänapäeva noored peavad seda eelnevate kümnendite eakaaslastest märksa olulisemaks õppimise eesmärgiks. Ka õppurielu jätkamist hindavad tänapäeva noored veidi olulisemaks õppimise eesmärgiks kui nende vanemate põlvkond oma noorusajal.

Noorte väärtusmaailm muutuste lävel

Ülaltoodud trendid näitavad, millist mõju avaldab sotsiaalne keskkond noorte väärtusteadvusele „riskiühiskonnas“. Riskiühiskonnas (Beck 2005) ei ole enam riik see, mis inimeste eest otsustaks, vaid muutuvate elutingimuste poolt pealesunnitavad valikud kujutavad endast inimeste personaalseid otsuseid. Erinevate põlvkondade noorte väärtushinnangute võrdlus osundab, et kui nõukogude aja noored hindasid väga kõrgelt eneseväljenduslikke väärtusi, siis värskest taasiseseisvunud Eesti noored hindavad

märksa kõrgemalt edu saavutamiseks vajalikke ainelisi ja positsiooniga seotud väärtuseid ning varasemast madalamalt altruistlikke väärtusi. 1990. aastate noorte väärtusteadvust on vorminud juba edukultus. Nõukogudejärgse Eesti noorte edu mõõdupuuks on „kõvad väärtused” ehk hinnatakse kõrget elukvaliteeti ja selle tagamiseks vajalikku raha ning edukuseks vajalikke ühiskondlikke sidemeid ja positsiooni.

Taoliste suundumuste valguses paistab eesti noorte väärtusmaailm väga tarbijalik. Kuna viisime uuringu läbi majanduskriisi eelse tarbimisbuumi harjal, siis polnud selline tulemus sugugi üllatav. Sellal kui eestlased tähtsustavad isiklikku heaolu ning majanduslikku ja füüsilist turvatunnet, näitavad võrdlevad uuringud (Saarniit 2000, Inglehart 2006, Rämmer 2008b), et heaoluühiskondade liikmete jaoks on olulisemateks väärtusteks isiklik areng ja eneseväljendus.

Samas ei saa ülaltoodu põhjal öelda, et tänapäeva noored varasemate põlvkondadega

samaväärselt edukultust jagaks. Vaatamata 1990. aastatel järsult tõusnud materiaalsete väärtuste tähtsusele on noorte maailmapildis üha tähtsamal kohal mitmed eneseväljenduslikud väärtused. Õppimise peamise eesmärgina näevad tänased noored hea hariduse saamist, mis avaldub nii soovitud eriala omandamises kui ka oma erialaste võimete väljaarendamises. Samuti on muutunud olulisemaks õppimise eesmärgiks 1990. aastatel tahaplaanile nihkunud elu ja maailma parem mõistmine. Taoliste suundumuste põhjal on siiski veel vara öelda, kas taolised erinevused võiksid osutada pikemaajalistele nihetele väärtusorientatsioonide sisus.

Majanduskriisi eelse mõtteviisi loogika ütleb, et seni, kuni eesti noorte elatustase jääb allapoole heaoluühiskonnas sirgivate lääne eakaaslaste omast, jäävad püsima ka põhimõttelised erinevused nende väärtustes. Samas on tärkamas lootus, et majanduskriis võiks viia ka seniste edukust määravate kriteeriumite ümberhindamiseni ja võrdväärselt lääne noortega eneseväljenduslike ideaalide

väärtustamiseni. Ja seda mitte ainult noorte vanuserühmas, vaid terves ühiskonnas, kus tänaste noorte põlvkonnal on võimalus olla teerajajaks.

Andu Rämmer

Noorsoouurija, keda huvitavad eelkõige noorte väärtused. Ta on osalenud ettekannetega uurimistulemustest erinevatel seminaridel ning avaldanud oma töid nii Eestis kui ka väljaspool. Töötab hetkel TÜ Sotsioloogia ja Sotsiaalpoliitika Instituudis sotsioloogia lektorina.

Kasutatud kirjandus

- Beck, U. (2005) Riskiühiskond. Teel uue modernsuse poole. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Ester, P., Braun, M., Vinken, H. (2006) Eroding Work Values? Ester, P., Braun, M., Mohler, P. (toim) Globalization, Value Change, Generations. Leiden, Boston: Brill, 89–113.
- Inglehart, R., Baker, W. E. (2000) Modernization, cultural change and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65 (2), lk 19–51.
- Inglehart, R. (2006). East European Value Systems in Global Perspective. Klingemann, H.-D., Fuchs, D., Zielonka, J. (toim). *Democracy and Political Culture in Eastern Europe*, lk 67–84. Routledge: Taylor and Francis.
- Lauristin, M. (2009) Eesti poliitikat kummitab rahvuslik suletus. *Postimees*, ak, 112, lk 2-3.
- Rämmer, A. (2005) Soolisi ja rahvuslikke erinevusi kahe kümnendi Eesti koolilõpetajate tööväärtustes. Kenkmann P., Saarniit, J. (koost) *Põlvkonnad muutuvad ajas*, Tartu: TÜ Kirjastus, lk 45–81.
- Rämmer, A. (2006) Naiste võim tulekul? *Haridus*, 5–6, lk 9–12.
- Rämmer, A. (2008a) Teel tagasi Läände: eestlaste hoiakud ja väärtused post-sovjetikul ajastul. Rämmer, A. (toim) *Vaateid teelahkelt. Sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika aktuaalseid probleeme Eestis*. Tartu: TÜ Kirjastus, lk 32–64.
- Rämmer, A. (2008b) Tööväärtused Eestis Ida- ja Lääne-Euroopa maade võrdluses. Ainsaar, M., Kutsar, D. (toim) *Eesti Euroopa võrdlustes*. Tallinn: EV Sotsiaalministeerium, lk 83–100.
- Saarniit, J. (1995) Eesti noorte väärtushinnangud läbi aegade. Tallinn: EV Kultuuri- ja Haridusministeerium.
- Rämmer, A. (2009a) Koolilõpetajad hindavad mainekateks edukust ja tuntust toovaid elukutseid. *Mihus*, 2, lk 32-35.
- Rämmer, A. (2009b) Tänapäeva koolinoorte elus on tähtsaimaks eesmärgiks hea haridus. *Aken*, 29, lk 5.
- Rämmer, A. (2009c) Tänapäeva noor on oma vanemate noorusajast iseseisvam. *Aken*, 28, lk 5.
- Saarniit, J. (1995) Eesti noorte väärtushinnangud läbi aegade. Tallinn: EV Kultuuri- ja Haridusministeerium.
- Saarniit, J. (1998) Eesti koolinoor 1992/1997. Noorsoouuring. Tartu: EV Haridusministeerium.
- Saarniit, J. (2000) Väärtusteadvus ja selle muutused. Eesti Noorsooraport: Eesti noorsoopoliitika ülevaade. Tallinn: EV Haridusministeerium, lk 217–225.
- Talvis, L. (2008) Vanemate haridustase eesti noorte väärtushinnangute mõjutajana uurimuse „Tallinna õppurite haridus- ja tööväärtused 2007” alusel. *Bakalau-reusetöö*. Tartu: TÜ Sotsioloogia ja Sotsiaalpoliitika Instituut.
- Taru, M. (2008) Noorte aktiivsus: päri- ja pahupool. Tallinn: Eesti Noorsoo Instituut.
- Taru, M., Rämmer, A., Roosalu, T., Reiska, E. (2008) Tallinna õppurite haridus- ja tööväärtused. Tallinna õppurite eeskujud, õpingu ja tööplaanid. *Uuringu aruanne*. Tallinn: Eesti Noorsoo Instituut www.eni.ee/sisu/v/eni_tallinna_noorte_vaartusuuring_aruanne.pdf (19.10.09)
- Titma, M. (2002) 30- ja 50-aastaste põlvkonnad uue aastatuhande künnisel. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Ule, M., Kuhar, M. (2007) Value orientations of Youth in the Balkans. *Ettekanne ESA 8. konverentsil Conflict, Citizenship and Civil Society*, Glasgow, 3–6. september.

Kui teha üldistus õppimise eesmärkide kohta noorte seas, kellega minul on igapäevane kokkupuude noorsootöö alal, siis selleks märksõnaks on kindlasti töötamine. Noored sõltuvad ju eelkõige oma vanemate arusaamadest ja jagavad tahes tahtmata vanemate väärtusi ning praeguses olukorras on lapsevanem siiski eelkõige mures sellepärast, et laps pärast koolihariduse omandamist elus iseseisvalt hakkama saaks. Suures plaanis tähendab see hästiasustatud ja enesele sobival töökohal töötamist.

Samas võin täheldada, et lisaks kooliharidusele või siis eriala omandamisele panevad noored järjest enam rõhku ka silmaringi laiendamisele. Lisaks omandatavale haridusele otsivad noored kõikvõimalikke enesearendamise võimalusi. Tahetakse omandada võimalikult palju erinevaid oskusi. Ma usun, et see on seotud nii elu ja maailma parema mõistmise kui ka isiksuse arendamisega.

Just see maailma ja elu paremini mõistmine või teisisõnu ka harituse väärtustamine on noorte puhul järjest rohkem päevakorras. Mulle tundub, et mitteformaalses keskkonnas suheldes on väärtustatud just need üleüldised ja pehmed teadmised. Tahetakse kaasa rääkida ka ühiskonnas toimuvale või vähemalt mõista seda paremini.

Kui nüüd vaadata haridust veel üldisemas pildis, siis ma olen tähele pannud, et tänapäeva noored võtavad eriala omandamist natukene stressivabamalt kui varem. Kas see nüüd peegeldab seda, et noored ei saa oma tulevikule kindlad olla ka siis, kui haridus ja eriala on omandatud või tahetaksegi olla universaalsed, et vastavalt olukorrale oma oskusi kasutada. Kõrvaltvaatajana tundub küll, et praegu juhib noorte mõtteid ja väärtusi siiski pigem majanduslik olukord ja kindlustunde puudumine.

Ege Kirik

Kristiine Noortekeskus

piirkondliku noorsootöö koordinaator

Uurimustöö „Noorsootöötajate töötasu töömotivatsioonini ja töörahulolu tegurina“

Eelmise MIHUSE numbris U. Visnapuu ja M. Silleri koostatud artiklis välja toodud mõtetega saime ülevaate, miks on noorsootöö väärtuslik ja mis väärtusi loob hästi tehtud noorsootöö kogukonnale, riigile, noortele ning põgusalt ka noorsootöötajatele.

Kui noorsootöö on ülimalt oluline ühiskonna jätkusuutliku arengu seisukohalt, siis oleks õige hetk heita pilk ka noorsootöötajatele ehk noorsootöö teostajatele ja nende töö järjepidevusele.

Minu diplomitöö raames läbiviidud üle-eestilise uurimustööga „Noorsootöötajate töötasu töömotivatsioonini ja töörahulolu tegurina“ saame mõista läbi noorsootöötajate silmade, kas ja kui võrd on NOORSOOTÖÖTAJA TÖÖ VÄÄRTUSTATUD ning millised on noorsootöötajate jaoks VÄÄRTUSED NOORSOOTÖÖS. Mis on need põhjused, miks nad üldse antud valdkonnas töötavad, mis motiveerib oma igapäevast tööd tegema, milline on tasu tehtud töö eest ning omavalitsuste ja riigi panus noorsootöö tasustamisesse.

Uuring keskendub kõikide (227) Eesti omavalitsuste noorsootööspetsialistide ja -nõunike, kohalike omavalitsuste ametnike (kelle tööülesannete hulka kuulub ka noorsootöö korraldamine), piirkondlike noorsootöökoordinaatorite ning noortekeskuste noorsootöötajate töötasu, töömotivatsiooni ning töörahulolu uurimisele. 2009. aastal (veebruar-märts) teostatud anonüümises veebipõhises ankeetküsitluses osales 218 vähemalt poole kohaga töötavat noorsootöötajat, välja arvatud ringi- ja huvijuhid.

Noorsootöö valdkonnas töötamise põhjused – tööga rahulolu

Oluline on märkida, et põhjuseid oli vastajatel reeglina mitu. Valdav enamus (3/4 vastanutest) noorsootöötajatest töötavad valdkonnas see-

tõttu, et neile meeldib töötada ja suhelda noortega. Üle poolte nimetas töökoha valimise ajendiks huvi valdkonna ja selle arendamise vastu, pooled hindavad kõrgelt, et töö pakub eneseteostamise võimalust, kolmandik märgib positiivse küljena paindlikku töö- ja puhkeajagraafikut ning neljandik töötab omandanud noorsootöötaja eriala tõttu. Kui võrrelda 2005. aastal korraldatud noorsootöölase uuringu „Pädevused ja pädevuste arendamine noorsootöö valdkonnas“ andmeid käesolevaga, siis on huvi valdkonna vastu vähenenud (81%-lt 65%-le). Samas on antud uuringu tulemustega võrreldes kasvanud noorsootöötajate tööga rahulolu. Kui 2005. aastal oli rahulolevaid veidi üle poolte noorsootöötajatest, siis käesoleva uuringu alusel on oma tööga rahul või pigem rahul valdav enamus, vaid alla kümnendiku küsitlusele vastanutest polnud pigem rahul. Põhjuseks toodi madal palk, pingeline töö, noored ei ole aktiivsed, endal napib erialaseid teadmisi, töötingimused pole head ja kohalik omavalitsus ei toeta piisavalt. Seetõttu on ka üsna loomulik, et palk oli alles viimaste põhjuste seas. Need 15 vastajat, kes töötavad hea sissetuleku pärast, saavad ka noorsootöötaja keskmisest palgast tunduvalt kõrgemat palka. Vastustest järeldeb, et noorsootöötajatele üldiselt meeldib nende töö, vaid 19 vastasid, et pole paremat töökohta leidnud ning üheksale inimesele on see ainult lisateenimise võimalus põhisissetuleku kõrvalt. Vabavastustena lisati, et töökoht asub kodu lähedal, saab lihvida oma projektikirjutamise oskust, saab kaasata isiklike lapsi huvitavatesse tegevustesse ning on võimalus kasutada töös oma hobisid. Rahulolevad töötajad arvavad, et noorsootöö tegemist saadav rahulolu oleneb eelkõige töö mitmekesisusest, paindlikkusest ning töötajast endast. Heaks näiteks tooksin Harjumaa noorsootöötaja positiivsuse: „Maailma parim töökollektiiv ja tore ning arvestav ülemus. Noored, kelle elu ja arengut jälgida“. Palk omab noorsootöötaja motivatsioonis olulist rolli

Kuigi töötasu on noorsootöötajate puhul peamine tööga rahulolematuse tekitaja, selgus uuringust, et palk kuulub noorsootöötajate arvamustes siiski kolme kõige olulisema motivaatori hulka. Kolm neljandikku vastanutest leidsid, et peale palga on olulised ka mittemateriaalsed töötamise motiivid ehk töökeskkond ja rahulolu tehtud tööst. Palk on esikohal just noortekeskuste noorsootöötajate hinnangutes. Kohalike omavalitsuste noorsootööspetsialistide jaoks on palk teisel kohal pärast eneseteostuse võimalust ning rahulolu tehtud tööst ning kohalike omavalitsuste muude ametnike seas paiknes palk alles viiendal positsioonil. See võib tuleneda asjaolust, et nende palk on tunduvalt kõrgem noortekeskuste töötajate palgast ning seega väärtustatud erinevalt. Kolmest neljandikust oli veidi vähem aga neid, kes pidasid oluliseks motivaatoriks arenemise ning eneseteostamise võimalust, töökaaslast ja töötingimusi. Pooled vastanuist märkisid tunnustamise ning lisatasude ja soodustuste motiveerivat rolli.

Järjepidevus, areng ja kvaliteet?

Uuringust selgub, et noorsootöötajate tööstaaž, mis tagaks ka järjepidevama noorsootöö arengu, pole suur. Kõige rohkem ehk üle kolmandiku noorsootöötajatest on töötanud antud ametikohal 1-3 aastat, seejärel kuni üks aasta ning vaid üheksa üle kümne aasta. Jätkatav on, et tööstaaž mõjub negatiivselt ka noorsootöötaja töörahulolule, kõrgeim rahulolu protsent on 1-3 aastat töötanute seas ning madalaim üle kümne aasta töötanute seas. Ühest küljest annab see märku noorsootööst kui uuest valdkonnast ning teiseks põhjuseks võib olla noorsootöötajate madal kutsekindlus. Noorsootöö järjepidevuse osas näen eriti olulisena vajadust pöörata rõhku noorsootöötaja professiooni arenemisele, millega antud hetkel Eestis ESF programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamise“ raames ka tegeletakse ning kvaliteetjuhtimisele. Nagu eelpool välja toodi, hindavad noorsootöötajad eneseteostust ja arenemisvõimaluste pakkumist tööandja poolt. Kas noorsootöötaja areng saab ka analüüsitud? Kas on siinkohal osa ka juhil? Uurimistöö tulemustest selgus, et kohalikes omavalitsustes kasutatakse kahjuks vähe kvaliteetjuhtimise meetoditest noorsootöötajatega arenguevestluste läbiviimist, et olla kursis nii noorsootöö olukorraga kui ka töötajate vajaduste ja soovidega ning motiveerida neid paremini töötama. Arenguevestlused on toimunud vaid kolmandikuga noorsootöötajatest ehk 72 vastanuga. Pooled arenguevestlusel osalenud märkisid, et vestluse tagajärjel on paremuse suunas muutunud töökorraldus, töösuhted ja kaasatus juhtimisprotsessi. Eriti positiivne näitaja noorsootöötajate seisukohast on, et töötasu tõusis üle viiendikul arenguevestlustes osalenutest. Seega peaks kuuluma arenguevestluse läbiviimine juhi ja noorsootöötaja vahel üheks lahutamatuks osaks noorsootöö/noorsootöötaja hindamisel. Nagu väidab ka professor Ruth Alas: „Areng, edasimineku ja palgatõus on eesmärgid, mille nimel töötaja on valmis tegema suuremaid jõupingutusi“.

Töökoht	Keskmine palk	Kõrgeim palk	Madalaim palk
KOV muu ametnik	10 982	20 000	6 000
KOV noorsootööspetsialist, -nõunik	10 538	17 000	6 500
Piirkondlik noorsootöö koordinaator	9 990	13 000	6 450
Noorsootöötaja noortekeskuses	8 486	15 600	4 350
Noorsootöötaja vaba aja keskkuses või kultuurikeskkuses	8 262	10 300	6 700

Noorsootöötajate töötasustamine

Põhjus, miks räägitakse noorsootööst kui vähe väärtustatud valdkonnast on tingitud noorsootöötajate madalast palgast. Kahjuks puudub seaduslik alus noorsootöötajatele kui mitteformaalhariduse pakkujatele ühtse ja õiglase palga maksmiseks. 2006. aastal kehtima hakanud noorsootöötaja kutsestandard jätab määratlemata noorsootöötaja staatuse ühiskonnas, mille tõttu ei saa määrata noorsootöötajatele ka ühtset ja väärilist palka, lähtudes kvalifikatsioonist, haridusest ja vastutusest. Samuti puudub seaduslik alus tõsta noorsootöölase rakendus- kõrgharidusega töötajate palka. See selgitab aga asjaolu, miks on töötasud omavalitsuseti väga erinevad. Näiteks on ühel ja samal ametikohal, kuid erinevates omavalitsustes töötavate noorsootöötajate töötasude vahe suur: noortekeskuste noorsootöötajatel üle üheteist tuhande krooni ja kohalike omavalitsuste muudel spetsialistidel isegi neliteist tuhat krooni palgavahe. Seega on üsna loomulik, et kaks kolmandikku respondentidest hindas oma asutuse palgasüsteemi ebaõiglaseks.

Uuringust selgus, et noorsootöötajatele makstakse kas vähe või ei maksta üldse rahalisi motivaatorieid, mille käigus on tööandjatel võimalus kindlaks määrata tehtud töö väärtus ning tasuda selle eest. Kõige enam on hüvitisest ilma jäänuteks noortekeskuste noorsootöötajad. Eelkõige puudutab see riikliku seadusandlusega sätestatud töötajate õigust saada lisatasu riiklikel pühadel, puhkepäevadel ja õhtusel ajal või öösel tehtava töö eest. Noorsootöötajad küll hindasid lisatasude, toetuste ja soodustuste motiveerivat rolli kõrgelt, kuid siinkohal tooksin välja paar erinevat arvamust: „Paremini motiveerib mind töötama minu enda töö tulemused. Raha on küll oluline, kuid mitte peamine, miks teen tööd, mida teen.“ Leidus ka negativistlikke vastajaid: „Kedagi eriti ei huvitagi, vahel tundub, et isegi üleolev suhtumine - leidus üks loll, las rabab, võib ju vahel kiita kah, aga jumala eest, mitte maksta selle eest“.

Vägisi tekib küsimus, kas ja kuivõrd on noorsootöö väärtustatud riigi poolt? Tean, et kõrgem palk ei tee veel noorsootööd väärtuslikumaks, kuid kas tööpoolest peab nii olulise tuleviku alaga tegelev töötaja olema alampalgal? Samuti kurvastab meid noorsootööseadusesse sisseviidud muudatus, mis sisuliselt võttis omavalitsustelt kohustuse toetada noorsootööd. Tuttav on ka meile EANK ja teiste noorsootöö katusorganisatsioonide ühine pöördumine haridus- ja teadusministeeriumi poole, et võimaldada noorsootöötajatele vääriline 42-päevane puhkus, kuid mis pole siiani õigustust leidnud.

Paraku on ka noorsootöötajate hulgas unistused paremast palgast madalad – tavaliselt vaid paar tuhat krooni rohkem kui teenitakse. Ühelt poolt annavad tagasihoidlikud palgasoovid tunnustust noorsootöötajate realistlikust suhtumisest enda palgaväljavaadetes, kuid teisalt näitab, et ka noorsootöötajad ise ei väärtusta oma tööd eriti kõrgelt. Kõrgemad palgasoovid olid neil, kes juba said taolist palka.

Siinkohal toon välja uuringus osalenud noorsootöötajate ettepanekud, mida oleks vaja teha noorsootöö jätkusuutlikkuse tagamiseks ning mis motiveerimiks noorsootöötajaid oma tööd tulemuslikumalt ja paremini tegema.

Ettepanekutest leidsid enam nimetamist järgmised seisukohad:

võrdsustada noorsootöötajate palk õpetajate palgaga (sooviti ka palga võrdsustamist vabariigi keskmise palgaga);

võimaldada noorsootöötajatele 42-päevane puhkus;

määrata omavalitsustele riiklik noorsootöö toetus, et nad suudaksid noorsootööd arendada ja noorsootöötajaid motiveerida;

määrata noorsootöötaja staatus riiklikul tasandil – igasse kohalikku omavalitsusse luua vähemalt 1,0 noorsootöötaja ametikoht;

parendada noorsootöötajate koostööd kohalike omavalitsustega;

Autoripoolne ettepanek:

luua noorsootöötajate kutseametiühing.

Selleks, et tagada hästi tehtud, kvaliteetne ning jätkusuutlik noorsootöö, tuleb meil kõigil oma panus anda. Noorsootöötajad peavad oma väärtust teadma ning riik peab noorsootöötajaid tunnustama. Antud uurimuse autorina soovitan noorsootöötajatel aktiivselt osaleda erinevates noorsootöö võrgustike töös ning seista ühiselt oma huvide eest, mis on juba saanud minu edaspidiseks missiooniks noorsootöös.

Täna kõiki uuringus osalenud noorsootöötajaid!

Annika Rohi
TPS vilistlane,
Ambla VV noorsootöötaja/
Aravete Noortekeskuse noorteju-
hendaja

Haridus- ja Teadusministeerium

AJAKIRJA VÄLJAANDJA:
SIHTASUTUS ARCHIMEDES
EUROOPA NOORED EESTI BÜROO
KOIDULA 13A
10125 TALLINN
TEL: 6979236
FAKS: 6979226
EUROOPA.NOORED.EE
WWW.MITTEFORMAALNE.EE

AJAKIRI MIHUS VÄLJAANDMIST
TOETATAKSE EUROOPA SOTSIAALFONDI
JA EESTI VABARIIGI KAASRAHASTUSEL
ELLUVIIDAVAST PROGRAMMIST
„NOORSOOTÖÖ KVALITEEDI ARENDAMINE“
TOIMETAJA: MARIT KANNELMÄE-GEERTS
KEELETOMETAJA: TERJE HENK
AJAKIRI ON TRÜKITUD FSC CERTIFIKAADIGA
PAPERILE LOODUSSÕBRALIKE VÄRVIDEGA.

SUUR AITÄH KÕIGILE, KES KÄESOLEVASSE NUMBRISSE IDEELISELT, SISULISELT JA PRAKTILISELT PANUSTASID!